AÑA 8

1

JANUARI 1977

skol & komunidat

SINDIKATO DI MAESTRONAN DI ARUBA (VLA)

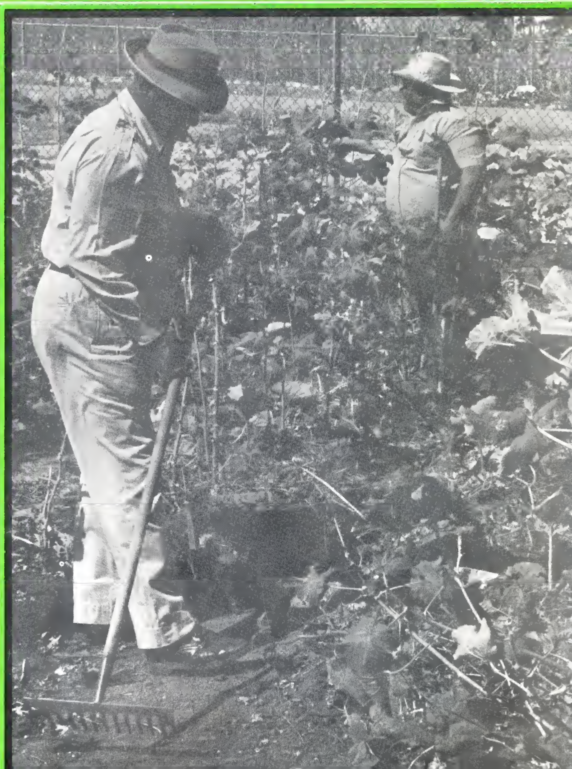
Ki sorto di edukador abo, ami ta? pag. 4

V.L.A. op Onderwijskongres in Honduras, pag. 8

"E mucha hombèr ta gusta brei ku su mucha muhe". Ortografía, Rudy Frank, pag. 7
Henri Habibe, pag. 12

Pedagogisch Didaktisch Bureau, pag. 15

Voorplaat:
Historia di un kunukero, pag. 3



redactie

j. jutten, j. j. coutinho, r. r. kelly,
a. vrolijk en m. winklaar

redactie-adres:
paradera 82

bank:
a.b.n., banknr. v. 62583
t.n.v. "vorm"

layout:
r. en j. de graaff

fotografie:
r. de graaff

drukkerij: v.a.d.

abonnementen:
NAf. 20,— per jaar

v.l.a.

VAKBOND VAN
LEERKRACHTEN ARUBA
zuidstraat 11, oranjestad,
p.o.b. 582, o'stad,
tel. 4219

HOOFDBESTUUR

DAGELIJKS BESTUUR:

frank zaandam, *voorzitter*
madonna stephens, *sekretaresse*
ramón todd-dandaré, *2e sekretaris*
freda rodriquez, *penningmeesteresse*
henk weustink, *2e penningmeester*

COMMISSARISSEN:

tineke pengel, bizonder basisonderwijs
vilma wever, basisonderwijs
elsa dowling, huishoudonderwijs
willy richardson, technisch onderwijs

secretaresse kantoor:
mevr. f. alexander

vergaderplaats:
zuidstraat 11
tel. 4219; v.l.a.-leden die hier willen
vergaderen kunnen de sleutel op het
kantoor afhalen.

banken:
banco popular antiliano v-224-1
algemene bank nederland v-62503

nieuwe leden:
kunnen iedere dag opgegeven worden op
het kantoor, zuidstraat 11

AÑA 8 - NO. 1
JANUARI 1977

skol % komunidat

sindikato di maestronan di aruba, v.l.a.

V.L.A.-BESTUUR JANUARI 1977:

Voorzitter Zaandam: "Het gevaarlijkste van die hele indexeringskwestie is, dat een recht zomaar eenzijdig afgebroken kan worden. Het B.C.-Aruba — d.w.z. gedeputeerde Vos — beweerde dat er een afspraak was met de vakbonden over het uitbetalen van een lumpsum, maar hij had geen bewijs om zijn woorden waar te maken. Ja, hij beweerde dat zij notulen hadden waar alles precies in stond zoals hij gezegd had, maar met net zoveel recht kunnen wij zeggen dat wij notulen hebben waarin onze visie staat. Zou de gedeputeerde niet weten dat notulen pas enige geldigheid hebben wanneer ze door beide partijen zijn goedgekeurd? Nou, wij hebben die notulen van hem nooit goedgekeurd dus wat erin staat komt geheel en al voor zijn rekening.



Hoe het ook zij, gebleken is dat de vakbonden op Aruba geen vuist kunnen maken. Juist bij zo'n belangrijke zaak als de indexering hadden de vakbonden hun recht fel moeten verdedigen. Dat is helaas niet gebeurd. Vooral de ANAAB heeft weer eens een zeer inkonsekwente houding gedemonstreerd. Als je hun perskommunikees las dan dacht je nou, nou, het B.C. krijgt er flink van langs, maar als het er op aan kwam schrok men toch terug voor daadwerkelijke akties.

Wij vragen ons af of alle vakbondsleden wel goed hebben begrepen wat het betekent een lumpsum te aksepteren. Het is natuurlijk wel leuk een bedrag ineens in het handje, maar de salarissen zijn bevroren, terwijl de prijzen zullen blijven stijgen. En niet alleen de salarissen zijn bevroren, ook alle andere uitkeringen die met het salaris verbonden zijn, zoals vakantie-uitkering en kindertoelage blijven op hetzelfde peil staan. Bovendien dient men zich te realiseren dat deze lumpsum geen recht is; het recht op indexering dat wij hadden is ons gewoon afgenomen. Deze lumpsum is een lumpsum uit "goodwill", als ze het de volgende keer niet meer willen geven dan doen ze het gewoon niet. We zijn thans in een "beggars" position terecht gekomen.

eenzijdig stopzetten indexering gevaarlijke ontwikkeling

Maar er zit nóg een vreemde kant aan de zaak. De centrale regering indexeert wel, d.w.z. dat je straks de situatie krijgt dåt mensen met dezelfde rang, of mensen die ongeveer hetzelfde werk doen — maar de een landsambtenaar en de ander eilandsambtenaar — dat die niet meer hetzelfde salaris verdienen. Wij achten dit een ongunstige ontwikkeling.
De V.L.A. heeft echter besloten zich niet zonder slag of stoot bij deze gang van zaken neer te leggen en heeft een rechtzaak aanhangig gemaakt. Maar aangezien de vakbond geen partij is in deze zaak — het is een kwestie tussen werkgever en werknemer, — hebben wij een van onze leden/ambtenaren bereid gevonden als partij op te treden. Onze juridisch adviseur is van mening dat het B.C. niet de wettelijk voorgeschreven procedure gevolgd heeft.
— Als de V.L.A. deze rechtszaak wint, dan profiteren alle ambtenaren daarvan?
Vz.: "Zeer waarschijnlijk wel."
— Een ander onderwerp: Hoe kijkt het bestuur tegen de ontwikkelingen op onderwijsgebied aan?
Vz.: "Wel daar is de situatie ook niet al te gunstig. Dit jaar is het jaar van de verkiezingen, dus dan krijgen we waarschijnlijk weer een nieuwe minister van onderwijs. Die zal zich eerst natuurlijk moeten inwerken zodat we dit jaar wel geen nieuwe ontwikkelingen zullen zien. Het afgelopen jaar heeft trouwens ook niets nieuws te zien gegeven. Zowel landelijk als eilandelijk niet.


Vooral de ANAAB heeft weer eens een zeer inkonsekwente houding gedemonstreerd.

Op eilandsnivo hebben we 7 maanden geen kontakt gehad met de overheid over onderwijs. Op landsnivo was het kontakt beter, maar daar is ook alles mee gezegd. Bij vrijwel iedere vergadering zegt de minister van onderwijs ons: "De regering heeft geen interesse voor onderwijs". Het onderwijs op de Antillen staat stil, men levert alleen nog "produkten" af die de ekonomie draaiende moeten houden.
— Ontwikkelingen binnen de V.L.A.. De redaktie vond de informatie-avonden voor de ouders een van de belangrijkste winstpunten van 1976. Gaat dat dit jaar ook nog door of wordt dat stopgezet?
Vz.: "Wij hebben dat ook als een zeer positief punt ervaren en we zullen er in 1977 zeker mee doorgaan. Verder houden we ons nu al bezig met de voorbereidingen voor de jaarvergadering in maart. We zijn van plan dat dit jaar anders te doen, meer in de vorm van een konferentie waar de deelnemers in groepen kunnen diskussieren over de verschillende onderwerpen om daarna verslag uit te brengen aan de vergadering. Dat zal ook over een aantal dagen uitgesmeerd worden. En dan is 1977 het jaar van ons kongres; het zou om de twee jaar gehouden worden en beloofd is beloofd. ●



skucha

Awendia ku mayoria di e informashonnan ku nos ta haya ta oral, e arte di skucha ta importante. Prinsipalmente na skol maestronan semper ta keha ku muchanan nota skucha. No ta solamente muchanan na skol no ta skucha, pero hende grandi tambe. Hopi hende no ta kapta tur loke un persona ta bisa o ta "kapta" kosnan ku no a wordu bisa. Eksperimentonan a demostra ku nos ta skucha ku solamente mita diun orea.
Pa skucha bon ta rekeri sierto aktitut:
A — Adopta un aktitut aktivo pa ku esun ku ta papia. No sinta manera un spòns i apsorve tur loke e persona bisa. Pa bo por skucha bon mester di sierto kuriosidat pa ku e tema ku ta wordu trata.
B — For di punto A ta bin tambe punto B ku ta e komportamento. Mira esun ku ta papia. Fuera di ta un kuestion di kortesia esaki ta un estimulo pa pone atenshon. Anke bo ta den un oudiensia grandi bo mester konsidera e diskurso komo un kombersashon ku e orado.
C — Sea ophetivo. Kada ken ta uniko den su manera di hasi. Tin sierto detaye ku ta strobabo di ser ophetivo: Un vos desagradabel, un aparensia desagradabel o ridikulo. E orador ta diferensia di bo pa su klase sosial, ideologia, religion o opinion. Tambe ousensia di e orador (radio) ta hunga un rol importante. E oyente mester supera tur e inkoveniensanan aki pa yega na e persona di e orador i ta ophetivo.

E — E puntonan menshona aki riba ta, nos por bisa, preparashonnan pa skucha bon. Awor ta bin e momento ku mester fiha e atenshon na e ideanan prinsipal di e tema. E idea(nan) ta wordu formula pa e palabranan. Pa saka e ideanan prinsipal ta nesesario pa selekshona e puntonan esensial i e detayenan. Tambe ta importante pa mira e relashonnan entre e diferente ideanan. Si un persona no por mira e relashonnan tur e mensahe, idea, ta wordu deformá i mal komprendi o no ta wordu komprendi més!
F — Deskubri e ophetivo di e orado. Algun biaha e titulo di e diskurso mes ta dunabo un tep. Tin biaha bo no sa di antemano kiko lo wordu bisa. Di tur manera kualkier ser humano ku papia ta hasi esaki ku un intenshon. Un maestro, un lokutor ta trata di informa i loke nan kier ta pa nan wordu komprendi. Otro ta purba konmove i emoshona e publiko. Loke nan ta pretende ta di hasi hende sinti. E demagogo i predikado kier, prinsipalmente, konvense hende; pika nan pa bin den akshon. Si bo deskubri e intenshon di e orado bo por komprend'e mas miho i den sierto kaso bo por defende bo mes kontra su bunita palabranan, su mal argumentashon, mal uzo di e rekurso di su eksperiensia personal i e poko honesto di su parti pa laga'fo sierto datonan.
G — Por ultimo, ya ku e orado a kaba, ta toka turno na bo pa reakshona. Pero pa kompara ideanan bo mester tin informashon di e hechonan i datonan ku e orado a uza. Aki bo mester distingi entre hecho i opinion. Un hecho ta kontrolable, pero un opinion ta algo estriktamente personal. Ta mas fasil pa rekonstrui e diskurso si bo a tuma algun nota. Awor bo mester pone relashon entre loke bo a kaba di skucha i e kurso natural di bo pensamento, bo propio ideanan i bo motibonan di aktuashon. Si e orado a logra konvensebo, emoshonabo, si bo a dialoga den bo pensamento kune o rekonose e berdat di su palabranan anto normalmente bo no por keda sinta ku bo boka sera o keda pasivo.

Loke nos por nota den hopi reunion, konferensia, charla, tratamento di un o otro punto den un grupo, ku semper bota haya ku mayoria di e presentenan nunka ta bisa algo. Nan ni kier trese nan propio opinion pa dilanti. Anke no ta di akuerdo ku e orado o e grupo nan no ta laga sa kiko nan ta pensa. Pero asina ku nan ta na porta pa sali bai nan ta trese nan disgusto, nan kritika riba tur loke segun no tabata korekto. Kisas esaki ta un muestra di kompleho di inferioridat?

NA SKOL

Sa skucha ta un medio importante pa siña. Na skol un maestro por ripara lihe si un mucha mag papia i ta skucha ku atenshon na kas. Mag papia no kier men bisa algo, pero dialoga: papia i skucha.
Bo ta ripara ku e muchanan no por sinta skucha ku atenshon pa un tempo basta largo i nan no ta kapta hopi kos ku a wordu bisa. Ta masha importante si pa siña nos suidadanonan pa skucha ku un espiritu kritiko tur e eksposishonnan ku ta yega na nan.

A. VROLIJK ●

Literatura:
Savoir écouter secret d'efficacité - A. Conquet.

Historia di un kunukero



Un homber un dia a kumpra un kunuku. Pero e no tabata sa nada di trabou di un kunukero. Su yiunan tabata hopi chikito ainda, asina ta ku tabata e so pa hasi tur trabou.

El a disidi pa akudi serka su bisiñanan pa yudansa. Nan sí tabatin hopi yiu grandi ku hopi eksperensia. Gustosamente e bisiñanan a laga algun di nan yiunan bai traha serka e homber aki. Ya asina e yiunan por gana nan pan i alabes yuda e homber. Ku yudansa di tur e hobennan balente aki e kunukero por a mira kon dia pa dia e trabou tabata progresá.

Promé kos nan a kuminsa fens e tereno. Djèi trabou di rosamento, kobamento di pos, instalamento di mulina i di pompnan, tubería, enfin tur e trabou preparativo. Despues nan por a kuminsa planta.

E trahadornan tabata kuminsa traha mashá tempran i p'esei nan a disidi di keda biba serka e doño di kunuku, kende a haya esaki un bon idea. De bes en kuando nan tabata bai pasa fin di siman na kas di nan mayornan. Doño di kunuku tabata masha satisfecho i e trahadornan tambe, pasobra e trabou tabata bai masha bon mes. Tur hende tabata biba felis. Hasta a yega asina leu ku e doño a adopta algun di e trahadornan komo su propio yiunan.

E kunuku tabata berde bunita. Maishi, bonchi, pinda tur tabata floresé. Ya pronto nan por a spera e promé kosecha, i tur preparashon tabata wordu hasi pa e dia aki. Algun di e trahadornan a proponé e kunukero pa nan kria algun bestia. Poko-poko e kriansa di bestia tambe tabata progresá. Baka, porko, galiña, karné. Speransa di karni i lechi na abundansia.

Porfin a yega dia di e promé kosecha. Tabatin hopi fiesta. Tur hende a kome i bebe nan barika yen. Bisiña tambe a tuma parti na e fiesta. Esta dushi armonía! Mangasina tabata yen di kuminda.

E kunukero ku e trahadornan tabata bai asina bon ku otro, ku nan a disidi di sigi traha hunto pa hiba e kunuku mas adilanti. E kunukero a komprendé masha bon ku e so no por a sigi hasi e trabou, ya ku su yiunan mester a siña hopi ainda pa nan por a yud'e.

Mientras tanto ku su kunuku tabata kresiendo i tabata produsí na abundansia e kunukunan di e bisiñanan tabata keda tras. E tabata nota esei i a komprendé ku pa e por a sigi tene e trahadornan serka dje lo e mester a paga nan mas i mas i trata nan hopi mas bon. Ta p'esei e tabata uza tur sorto di labia pa nan keda: "Boso ta manera un yiu pa mi. Mira e kunuku aki. Ta boso obra i boso por ta orguyoso . . ." Asina ku palabranan bunita i hopi promesa e por a retené e trahadornan na su lado, i a sigi probechá di nan hubentut. Pa ora ku su yiunan ke ta grandi e trahadornan lo no hasi mucho falta mas i nan lo no ta di mucho probecho mas ni p'e ni pa nan mayornan.

E trahadornan mientras tanto a kuminsá stima e kunuku, kual grasias na nan esfuerso a bira e kunuku mas prospero den besindario.

Segun ku e yiunan di e kunukero tabata bai kresiendo nan a kuminsa siña e trabou, pero algun di nan no tabatin mucho ambishon. E trahadornan a ripara ku ya e kunukero a kuminsa tratanan ku menos kariño, anke ku nan tabata traha ku mesun amor ku kual nan a prinsipiá. Nan a komprendé ku tabata pa motibo di e yiunan i algun di e trahadornan mas bieu a disidi di bolbe nan kas paternal. E otronan ku a keda tras a nota ku e yiunan mas grandi a kuminsa ta trata nan ku arogansia. E yiunan adoptivo tambe tabata sufri pa e menospresio ku kual nan tabata wordu trata dor di nan'rumannan; kende tabata tira na nan kara ku ta adopta nan tabata.

Poko-poko e ambiente dushi i apasibel tabata kambiando pa un ambiente di odio i kudishi. E yiunan mayor di e kunukero tabata hinka poko-poko deskonfiansa den e rumannan chikito. I esakinan tabata bai kresiendo ku e idea fiho ku e trahadornan aki i e bisiñanan kier a poderá di nan kunuku. Dia pa dia e abismo di odio aki tabata bira mas hundo.

E yiunan tabata sa ku sin yudansa di e trahadornan nan lo no por a sigi tene e kunuku na e mesun nivel di prosperidat, pasobra ainda tabatin hopi kos ku nan no por a hasi. Esei tabata duna nan un sentido di frustrashon, kual tabata haya un eskape den trata e trahadornan dia pa dia ku mas menospresio.

Dor ku nan a krese segun e kunuku tabata produsí mas i mas, nan no a pone mucho interes pa siña. Papa tabatin plaka sufisiente pa duna nan un bida di luho. Nan no a konosé tempo malo pa nan por a apresiá mihor loke nan tabatin. Plaka no tabatin balor pa nan. Algun di nan no tabatin ambishon pa siña, pero pa traha mucho menos.

Ku tristesa e kunukero tabata mira tur e kosnan aki, ma e no por a hasi nada, pasobra ta e mes a duna su yiunan un malkriansa. E no a siña nan respeta e trahadornan i apresiá nan trabou.

E bonbibá ku tabatin antes entre e i su bisiñanan tambe a kuminsa mustra un kambio. Mas i mas nan tabata alehanan di dje, i di su yiunan. E trahadornan ku antes tabata sintinan mes asina felis serka dje, un pa un a preferá di bolbe bek serka nan mayornan. Nan tabata sintinan mes humiliá dor di akshon di e yiunan kendenan tur dia tabata menasa

(vervolg op pag. 16)

Ki sorto di edukador abo, ami ta?

Aña bieu a kaba, aña nobo a yega.
Un bon aña pa tur nos miembronan i nos lektornan.
E dianan di fiesta a pasa i tur kos ta mas trankil awor.
Nos ta kere ku e momento aki, na kuminsamento di aña, ta bon pa nos, komo miembro di V.L.A., bai reflekshona un poko mas profundo riba nos papel komo:

- maestro,
- parti di e komunidat,
- miembro di nos sindikato V.L.A.

Si; nos mester bai reflekshona un poko riba e papel ku nos a hunga aña pasa den tur e tres aspektonan ariba menshona i yega na un evaluashon kritiko di nos mes.
Nos no mester lubida ku eksistensia i forsa di kualkier sindikato, esei kier men di V.L.A. tambe, ta sinta den e apoyo di e miembronan pa/ku nan sindikato. Nos sindikato ta bai drenta un aña awor aki, ku lo marka siguramente e kuminsamento di un periodo transedental, no solamente pa nos sindikato, sino tambe pa enseñansa i nos futuro estatal i e papel ku nos lo hunga den esakinan.
E aña ku ta bini of e temporada ku ta bini ta uno di suma importansia pa eksistensia di nos sindikato komo un berdadero sindikato di maestronan *konsiente* di nan tarea pa/ku

- enseñansa,
- komunidat,
- sindikato.

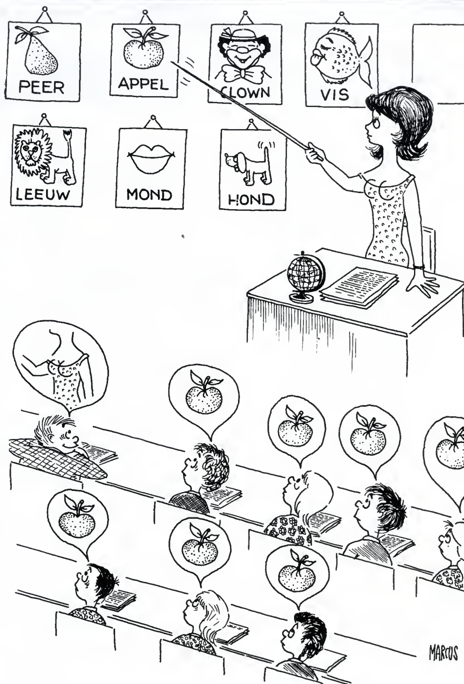
Ta responsabilidat di kada miembro individual i komo kuerpo di edukadornan den su totalidat pa aporta lo mas tanto posibel pa yega na engrandese (kualitativamente) i fortifika posishon di nos sindikato den nos komunidat.

I. Edukador - Enseñansa

Riba tereno di enseñansa tin hopi di hasi. Enseñansa, mundialmente, den tur su aspektonan ta pasando den un revolushon. Un di e puntonan ku ta bin adilanti ta e tarea di e edukador. E tarea di e edukador a bira awor uno hopi mas komplika i komprometedor. E tarea a bira uno ku ta eksigi mas di un edukador, no solamente loke ta konserni su preparashon i su trabou na skol, sino tambe su tarea ku mester kontinua despues di su trabou.

Organisashon di enseñansa ta laga hopi di desea

Nos sa ku e organisashon i e sistema di nos enseñansa ta algo desastroso. Pero . . . esaki no ta motibo pa nos djis frustra i kai den e ritmo di "meedraaien".
Aktualmente nos por hasi mas pa drecha e kalidat di nos lèsnan, nos papel komo miembro di nos komunidat i di nos sindikato. Nos ta grita pa kambio. Pero berdaderamente kada miembro riba su mes kier kambio? I nos ta konsiente kiko e kambio ei ta ensera òf kiko lo e nifika? Laga nos ta franko. No tin manera mas fasil (i alabes desastroso) pa traha manera nos ta trahando awor aki.
Laga nos menshona algun punto:
— despues di bo preparashon (ku aktualmente na Aruba ta lew di ta bon) i graduashon komo maestro di skol:
- nunka mas bo tin nodi di tene bo mes al tanto di enseñansa via literatura,



- nunka mas bo tin nodi di atende kursonan ekstra di her- òf bijscholing pa eventual kambionan p.e. riba tereno didaktiko den enseñansa,
— despues di 2 aña bo por pidi pa vaste dienst i esei ta nifika ku kasi nunka mas nan por kitabo for di trabou,
— no tin ningun tipo di kontrol riba e kalidad di e lèsnan ku ta wordu duna,
— no tin evaluashon organisa, kada kual ta evalua manera nan kier,
— bo salario ta subi automatikamente,
— ken ku ta por bira kabesante, inspecteur, ministro etc. sin ku tin ningun klase di eksigensia pa esakinan; i asina nos por sigi menshona mas i mas aspektonan organisatorio ku no ta yuda nos na nada pa drecha nos enseñansa. Al kontrario e kosnan aki ta hasi ku nos no ta preokupa nos mes mucho ku e marcha, sea bon òf malo, di enseñansa.
a. Ekonomikamente nos ta "safe" (vaste dienst, aumento automatikamente ets.).
b. No tin eksigensia pa/ku e kalidat di nos trabow (onderwijzer voor het leven).
c. No tin kontrol riba e resultado di nos trabow.
Nos enseñansa ta asina malo ku ya hopi di nos ta kere ku no por hasi nada mas i ku e kambio lo no bini.
"Conditions, whether outstandingly "good" or depressingly "bad", have in fact to be exploited by the teachers and by the organization of education. Even bad conditions can be used by a creative teacher; and well-arranged "learning space" can become deadly at the touch of inept teachers or in the hand of bad organizers. Certainly from the teaching side of the education process, organization and the quality of the teachers are the first priorities." ("School, society and progress in the West-Indies", pag. 175).
Ora bin kambio (ku e sèt di gobernantenan ku nos tin ki tempo, ki tempo, ki tempo) nos mester ta prepara òf sikiera konsiente ku nos mester kuminsa prepara nos mes.

Minimùm

Nos a bisa anteriormente ku aktualmente enseñansa ta eksigi un tarea hopi mas intensivo di e maestronan. Motibonan ta e.o.:
— un desaroyo rapido riba e tereno didaktiko/pedagogiko,
— e entrada di "research" den enseñansa ku a habri kaminda pa traha mas riba un base empiriko i sientifiko,
— un konsiensia mas grandi serka e edukador di su tarea i su kompromiso pa/ku e komunidat,
— e union di maestronan den un sindikato i un partisipashon mas grandi ora ta trata di puntonan i desishonnan tokante enseñansa.
Pa nos komo edukador konsiente i responsabel ta anto di suma importansia pa nos kumpli sikiera minimalmente ku e puntonan ariba menshona.
Minimal ta nifika den e kaso aki:
a. Sikiera lesa de bes en kuando revistanan ku tin di aber ku enseñansa.
b. Ta miembro di bo sindikato, den e kaso aki V.L.A., i kumpli ku esaki den tur su aspekto.
Si akaso (por ta e ta kai bo duro) bo no ta kumpliendo ku e minimum aki, i tampoko tin idea di kumpli kune den futuro, *anto sigur-sigur bo mester puntra bo mes ta ki sorto di edukador bo ta i ta ki sorto di interes bo trabou ta representa pa bo* (no rabia, pero laga nos ta franko).
Pa awor aki ta un eksigensia ku kada edukador ta por lo menos un tiki na haltura di e *bista nobo* ku tin aktualmente rònt mundo i di e kantidat enorme di literatura tokante enseñansa ku ta sirkulando aktualmente. Nombernan manera Bernstein, Matthijssen, De Groot, Paolo Freire, Illich, Bloom, Jensen, Van Heek, Vygotsky pa menshona algun ta aktualmente hopi konosi den e mundo di enseñansa.
Di kuanto di nan nos a yega di tende i/of sa algo di nan?
Mas aleu ainda: Kuanto di nos ku no a yega di tende of sa algo di e nombernan aki, despues di lesa e artikulo aki lo bai buska moda di haya sa algo tokante e nombernan ariba menshona.
Preguntanan interesante no!
Asina tin un kantidat grandi di aspektonan, terminologianan, modelonan ets. den e mundo di enseñansa.
Di berdat boso ta kere ku no por kulpa ningun hende si nan no ta na haltura di e revolushon ku ta andando awor aki den enseñansa? Un kos si nos mester ta hopi *konsiente* di dje: No kere ku pasobra nos a gradua i haya diploma nos ta kla.
Nò, nò, nò; si nos pensa asina nos ta meskos ku un dokter ku a gradua 20 aña pasa i nunka mas a tene su mes al tanto di desaroyonan nobo den medisina. Nos komo edukadornan mester keda, meskos ku e dokternan, na haltura di desaroyonan i kambionan i puntonan di bista nobo ku ta surgi den enseñansa. Asina nos por adapta, modifika i mehora nos mes didaktikamente. Nos mester hasi tur loke ta na nos alkanse pa trese e enseñansa, e materia na e mihor forma posibel pa e mucha i nos komunidat.
Tin un buki ku ta rekomendable pa tur hende. Un buki ku lo laga nos sinti: karamba, berdat ta hopi kos tin awor ku ta nobo p'ami. E buki aki ta bale la pena kumpr'e, les'e i si ta posibel studi'e i trese den praktika durante bo lèsnan.
Su nomber: Beknopte Didaxologie di E. de Corte e.a. H. D. Tjeenk Willink, Groningen.
Nos ta korda kon ora, durante e kongreso, Doornbos p.e. a kuminsa spart ku terminologia kon hopi di nos tawata puntra nos mes: m'a ta kiko esei ta nifika awor?
Nos mester admiti ku nos a keda atras ku e desaroyo den enseñansa i semper a kere ku nos enseñansa tawata bon. Awor ku nos ta konsiente ku nos enseñansa en apsoluto no ta bon, nos mester kuminsa prepara nos mes pa e kambionan ku ta bini of prepara pa trese kambio nos mes.

II. Edukador - Komunidat

Nos komo edukador no ta kompletamente konsiente di e forsa grandi ku nos por tin den e komunidat.
Un maestro, riba ku a nivel ku e ta, ta den kontakto diariamente ku un sierto kantidat di alumno. Pero loke ta pasa ta ku mayoria di biaha e kontakto ta keda na skol so. Nos no ta purba bai mas lew ku e kontakto aki. Nos mester puntra nos mes: e relashon maestro-alumno mester eksisti solamente durante oranan di skol? Of e relashon mester wordu alarga i eksisti tambe pafor di oranan di skol? E relashon ta bira e ora ei maestro-alumno-mayor-komunidat. Ta e relashon aki ta hasi falta hopi serka nos maestronan. Nos no mester aparta nos i laga nos eksisti solamente durante oranan di skol. I siguramente pa asuntonan di enseñansa i e mucha na skol

ta sumamente importante pa nos ta den kontakto ku e mayornan. E kontakto ta importante pa 2 motibo:
1. Bo por mira e situashon den kual e mucha ta biba i lanta, (sea ku e ta positivo of negativo) loke ta di hopi importansia pa bo por komprende i evalua e mucha mas miho na skol i den klas.
2. Bo ta mustra interes pa e mucha, loke sigurament lo wordu apresia dor di e mayornan i esaki ta alaves un punto positivo pa e relashon maestro-mayor.
Punto no. 1 ta di importansia, pero lo no bai mas den detaye awor.

Punto 2: E bon relashon maestro - mayor

a. E bon relashon maestro - mayor ta hopi importante pa loke ta konserni e mucha ku ta atende skol. Edukashon i enseñansa no ta algo ku ta toka solamente skol, ni tampoko algo ku ta toka solamente kas, pero e ta un union i kontinuashon di un ke otro. Pa e union i kontinuashon di edukashon i enseñansa aki funshona bon mester tin e kontakto nesesario i un bon relashon.
b. Nos komo edukadornan mester krea mas konfiansa serka nos mayornan pa/ku nos tarea i nos mes. Kon nos por krea konfiansa sin tin kontakto of sin buska kontakto? Esei kier men ku nos mester move mas, nos mester bai mas den pueblo. Nos mester purba siña konose ken ta nos mayornan. Si nos no buska pa konose nos mayornan ta kon nos kier pa eksisti bon relashon? Ta kon nos kier pa eksisti konfiansa?

Relashon sindikato - mayornan

E bon relashon maestro-mayor, loke ta ensera e konfiansa serka nos mayornan, ta di suma importansia tambe pa nos sindikato. Ora nos komo miembronan di nos sindikato sa di tin un bon relashon ku nos mayornan pa un gran parti nos lo por konta tambe riba komprenshon, talbes apoyo di nos mayornan pa e trabou i e lucha di nos sindikato.
No lubida ku dor di traha individualmente pa algo individual (e bon relashon di kada maestro ku su mayornan) nos por yega kolektivamente na un meta mucho mas halto i importante (e bon relashon di nos sindikato ku nos mayornan).

Anochinan informativo

E anochinan informativo ku nos sindikato V.L.A. ta organisando ta un paso grandioso, ku merese tur elohio di nos parti. E anochinan informativo ta di un balor hopi grandi pa duna pueblo i mayornan konfiansa den nos. Nos mayornan tin derecho riba informashon riba tur loke ta toka enseñansa i si gobierno no kier duna nan esaki, nos komo sindikato responsabel di su tarea pa/ku nos komunidat mester drenta den pueblo i ofrese sin miedo informashonnan manera mester ta.

Edukador den e komunidat

Nos komo edukadornan mester tuma un posishon mas kritiko pa/ku nos komunidat i tur loke ta pasa den nos komunidat.
Via tur medionan nos komo edukadornan konsiente mester demostra nos posishon kritiko. Un punto di preokupashon sigura-


E anochinan informativo

mente ta e rumbo ku nos isla ta hibando. Nos isla tambe ta kayendo den e gara di e mundo di:
— violensia,
— kriminalidat,
— droga,
— matamento,
— alkoholismo
— prostitushon kresiente,
— pornografia ets.
En korto un dekadensia moral i sosial ku ta afekta ful nos sosiedat i tambe nos enseñansa. Esakinan ta algun ehèmpèl di e libertatnan den e sistema "demokratiko", ku tin nan reis hankra den, i ta un produkto direkto di e sistema kapitalista.

Si e problemanan aki, ku ta toka nos sosiedat, tin influensia riba nos enseñansa, anto e problemanan aki ta toka nos tambe.
Nos ta konsiente di esaki?
Of nos ta bisa esei no ta mi problema (to hell with everybody else-attitude). Tur esakinan ta puntonan ku nos komo edukadornan konsiente di nos kompromiso ku nos komunidat mester tene kuenta kun'e i purba traha of pensa formanan pa kontribui pa trese kambio den esaki. Si ta nesesario hasta kambionan struktural.

III. Edukador - Sindikato

Eksistensia i forsa di un sindikato ta sinta den e apoyo ku un sindikato tin di su miembronan.
Nos komo edukadornan tin un tarea serio riba tres tereno, di kual sindikato ta uno. Nos sindikato ta bai den un periodo awor ku lo ta desisivo pa nos eksistensia. Nos sindikato mester apoyo di kada un di su miembronan.

Tarea di un miembro

Laga nos bai purba analisa un rato kiko lo mester nifika ta miembro di V.L.A.:
— paga kontribushon,
— lesa Tussenvorm i Skol i Komunidat,
— atende reunionnan di V.L.A.,
— defende bo sindikato i bo direktiva,
— sinti bo mes parti di bo sindikato.

Paga kontribushon

Kada miembro mester paga kontribushon pa asina nos sindikato por "kore" (run).
P.e. nos lo rabia, zundra i sakudi kabes si direktiva disidi di hisa kontribushon otro aña pa 1%? Of nos lo konvense nos mes ku esei lo ta nesesario pa nos sindikato sigi bai dilanti?

Tussenvorm i Skol i Komunidat

Nos ta lesa Tussenvorm debidamente pa nos ta eksaktamente na haltura kiko ta pasando? I dor ku nos ta lesa Tussenvorm nos ta bisa: "mi no ta bai reunion, pasobra ya mi sa tur kos? Esei si ta malo!
Skol i Komunidat? Ah, esei ta papia pa su mes.

Reunion

E reunion di dia 28 di november na Kas di Kultura tawata un reunion bon konkuri i tawata e miho reunion di nos sindikato durante 1976. Abo, komo miembro di V.L.A. Abo, komo edukador konsiente, kuanto reunion di V.L.A. bo a bini durante 1976? Tur, kasi tur, algun, un, ningun?
Sigurament bo por hayabo stroba algun biaha. Pero . . . nos mester ta franko i bisa ku serka hopi (lesa: hopi mes) di nos miembronan ta eksisti un negligensha grandi pa atende reunion.
Kon abo kier pa nos ta un sindikato ku por konta riba su miembronan, i bo no ta hasi e minimo esfuerso pa bin reunion. Talbes nos por bisa: "ai, tòg nan no ta haya mi falta". Pero . . . si tur nos miembronan bisa asina, ta unda nos ta bai! *Nos mester di kada miembro na reunionnan di nos sindikato.* Laga nos klaba esaki bon den nos kabes.
Nos no mester lubida ku e kontra-partida pa pendiente di nos moveshon i ta kla pa habraka. Nos no mester duna nan ningun chèns i kada biaha nos mester demostra ku nos ta para duro i firme.
Kiko ta mas apropio pa esei ku reunionnan konkuri masalmente pa nos miembronan? Korda bon: *kumpli ku bo sindikato tambe ta un responsabilidat.*

Defende bo sindikato

Hopi biaha nos miembronan individual, nos direktiva, nos sindikato ta wordu ataka. Sea den korant, den parlamento, via radio, na televishon i tambe den konversashonnan. Ta deber di nos komo miembro di V.L.A. di defende e lucha i e trabou di nos direktiva i di nos sindikato.

Parti di sindikato

Diferente biaha nos a yega di lesa den korantnan i mui en espesial uno, kon nos sindikato ta wordu ataka na un moda baho, vil i degenerante i e hipokrita ku ta skirbi e artikulonan ta bisa . . . pero no ta tur maestro mi kier men. Si berdaderamente nos ta sinti nos mes parti di nos sindikato, anto nos tambe lo sinti nos semper ofendi.

V.L.A. t'ei pa keda

V.L.A. ta *un* sindikato. V.L.A. no ta konsisti di un lapi-lapi di gruponan. V.L.A. ta *un* sindikato ku *un* direktiva, elehi demokratikamente, kaminda miembronan tin bos i partisipashon den tur kos.

I esunnan ku ta kana predika tur kaminda ku tin un movimiento pa baha direktiva, tin tur e oportunidat pa demostra esei.

Nan ta hasi uso di nan derecho demokratiko komo miembro di V.L.A., yama un reunion, "baha direktiva" i pone e direktiva ku nan kier. Niun problema einan. Awor ta falta solamente pa warda riba e dia ku nan lo hasié (ku naturalmente lo yega nunka) . I dor ku nan no por span nos sindikato dilanti nan garoshi, nan ta ataka nos ferosmente, den tur forma, e.o.

o nos ta kontra pueblo,
o nos ta kontra Aruba,
o nos ta di mala fe,
o nos ta komunista (nan sa ku e palabra ta spanta hopi hende!),
o nos ta malandro ets. enfin tur kos malo ku por tin nos ta.

Pero nos lo sigi para firme i sigi defende nos sindikato te unda ku mester.

Aña 1977

Na 1977 lo tin elekshon. Esei kier men ku nos mester kuminsa prepara pa e atakenan barbaro ku lo wordu hasi riba nos sindikato durante kampaña. Ora nos pensa riba nos politikonan nos ta korda riba e buki di John J. Figueroa, Society, Schools and Progress in the West Indies kaminda e ta bisa: "The attitude of many civil servants and politicians is simply that *they* know what is good for everybody and that it is their business, indeed their *sacred duty*, to put into effect their policies".

Mas alew: "Those in positions of authority tend to consider themselves infallible and above criticism; they tend to be harsh and ruthless with any who appear to challenge them".

Pesei di awor aki ta bai un yamada fuerte riba nos miembronan pa prepara pa apoya masalmente nos sindikato V.L.A. den e aña i e temporada. Nos komo edukadornan konsiente mester ta prepara pa lucha kontra kualkier instansia ku kier impone un diktadura riba nos. ●

. . . si tin algun hende di edad avansa, ku no ta gusta ortografia fonetiko, pasobra e no ta bunita, pasobra e ta mahoso, nos por tene kuneta ku nan sintimentunan i nos ta bai ku kalmo, pa komplase nan. Pero, nor kier puntra nan, si nan mira skirbi: *quiosco* i banda di dje *kiosko* cual di dos nan ta prefera? Si nan mira skirbi: *coe un koerason jeen di amargoera* o *ku un kurason jen di amargura.* Kual nan ta prefera? Si nan lesa: *shimaron ta come shimaroeku* o *sjimaron ta kome sjimaruku,* kual nan ta prefera? Den poko palabra nan ta prefera konsekuensia riba arbitrariedad ku iregularidad? Skirbimentu di un "o" o dos "o" tambe ta grasioso. Por ehempel: tempu di anja ta hanja bo(o)nchi mará na bonchi.

Letter "C" tambe ta un kaso partikular. Ora letter "C" ta zona manera "S" por skirbi S, i ora letter "C" ta zona manera "K" por skirbi "K". Si skirbi "introduksjon" kaminda etimilogistanan ta skirbi "introduccion", tin hende di edad avansa ta bisa, ku nan no por


Anochi di informativo di V.L.A.

Un biaha mas ORTOGRAFIA

E siguiente fragmento ta saká fo'i "Simadán" di 1951

pronunsi'e, pasobra e parse Ruso, ku KSJ, otro ta bisa, ku "introduccion" mes ta masha bon, tur hende por les'e "introduksjon". Asina ku no tin mester di reform'e. Otro atrobe ta hanja "Introduksjon" mahoso, otro ta hanj'e bunita. Un ta observa, ku si un hende mira skirbi "Introduksjon" e kier sa kiko otro por pronunsia ora les'e. Nos ta di akuerdo ku e ultimo hoben aki. Nos tambe kier sa kiko otro hende ku mira skirbi "Introduksjon" por lesa, sea ku na bista di un i na bista di otro mahos, sea e parse Ruso o kualkier otro idioma. Letter "X" ta KS, den eksamen, eksito, eksigensia.

Si tin hende, ku ta gusta mantene "X", no tin nada contra. Pero larga nan ta poko tolerante i tolera, ku tin otro ta gusta skirbi KS mas ku X. Despues di algun tempu esun, ku ta sali publiká mas lo gana e bataja, manera a pasa na Spanja, Francia, Hulanda. A dura na Hulanda pa reforma ortografia Hulandes kuarenta anja, ku ultimamente gobiernu a dekreta ofisialmente, realisa. Ainda na Fransia, fransesnan, ku "Academie Francaise" ta hasi esfuersonan grandi pa reforma i modernisa nan ortografia. Inglesnan ku nan "Simplified Spelling Association" tambe ta trahando duru. Na Hulanda "Vereeniging voor Vereenvoudigde Spelling" no a stop su aktividadnan nunka. Simadan a lansa su mes huntu ku La Prensa ku ortografia progresista. Manera a bisa kaba, poko-poko i ku tempu, mientras nos obheto ta firme pará den nos bista, nos lo kontinua e trabau di progreso ortografia, meskos ku tur otro pueblo sivilisa ta trahando pa uniformidad di nan ortografia. Si no ta skirbi "D" na fin di un palabra manera uniformidad ku "T" (pues uniformidat) ainda, ta pa ekilibrio di kual a papia na kabes di e komentario aki. E "D" final di uniformidad no ta stroba ainda, i ku ne nos ta komplase etimologistanan ainda.

Pero nos no por bai na komplase den tur kaso, sino ta jega na sierto kasonan, kaminda ni etimologistanan ni fonetistanan lo ta satisfecho, ku lo kausa enbes di pas i armonia pa trese mas uniformidad, pleitu i disgustu i mas kaos, ku ta eksisti aktualmente. Manera situasjon ta aktualmente e ortografia uza den e resumen aki a promete mas posibilidad, ku esun di etimologistanan, i esei pa un simpel hecho, ku e idiomanan, for di kual etimologistanan kier skirbi, nan mes ta pasando cambionan i reformenan, ku ta hiba nan na ortografia fonetiko; Spanjó ta esun, ku a avansa mas ku tur te ainda, pero otronan tampoko lo keda atras.

Na Hulanda tambe huntu ku Belgika ortografia simplifika ta tumando posisjon fuerte. I nos ta observa, ku aki den Antilias Nerlandes tambe ortografia konsekuente i simpel ta hanjando mas i mas akogida. Nos ta mira kaba, ku e komisjon, ku gobierno a pone pa reforma ortografia ofisial di papiamentu, no por entrega nada otro sino e ortografia simplifika, kual lo keda introdusi den ensejansa na skolnan tambe. Despues ku e muchanan, ku a hanja ensejansa den ortografia papiamentu, ta uzando e, gran parti di nos komunidad lo praktika e ortografia simplifika. Si nan aktividad ta mas grandi ku di esnan, ku no ta gust'e, ortografia simplifika lo gana. I nos no mester lubida, ku ni e ora ei ainda e ortografia simplifika, ku lo keda fihá, lo no ta fihá pa eternidad. Ortografia ta biba su bida; ku tempu, sigun e ta krese, lo e kambia, pero den un kurso di bida mas sano.

(vervolg op pag. 13)



Frank Zaandam richt het woord tot het Kongres over
gehouden in Tegucigalpa, H

ONDERWIJS
OP
NEDERL
ANTII

Frank Zaandam,
voorzitter

Van 25 oktober tot 1 november 1976 werd i
gehouden over Onderwijshervorming in Latijns
door de COLPROSUMAK, de onderwijsvakbon
WCOTP, de wereldkonfederatie van onderwijz
digers van plm. 20 landen van het Amerikaa
Vakbond van Leerkrachten Aruba. Bovenstaan
op dit kongres gepre

INLEIDING: Het Antilliaanse onderwijs historisch gezien

Het Antilliaans onderwijs vertoont duidelijke sporen van de Europese maatschappij van de 19e eeuw (voor-industriële en industriële periode). In die voor-industriele maatschappij, statisch van karakter en gebaseerd op het standenmodel, was er sprake van twee vormen van onderwijs:
a. het lager onderwijs,
b. het hoger onderwijs.
Het "lager onderwijs" was bestemd voor de grote massa van de bevolking (het lagere volk) en was *eindonderwijs*, m.a.w., het gaf geen aansluiting op het verdere (voortgezet) onderwijs. Het hogere onderwijs was onderwijs voor de hogere standen, *de élite*. Via dit soort onderwijs kon de élite doorstromen naar het wetenschappelijk onderwijs.
Het onderwijs van de 19e eeuw diende de Europese standenmaatschappij in stand te houden. Het was statisch van aard en kon daarom *qua vorm en qua inhoud* nauwkeurig omschreven worden. Het Antilliaanse lager onderwijs toont dit duidelijk aan. Zo zien wij dat in de "Algemene bepalingen van de onderwijsverordening van 1935", Artikel I, geschreven staat: "Het onderwijs wordt onderverdeeld in:
a. huisonderwijs,
b. schoolonderwijs."
Het huisonderwijs werd gegeven aan de kinderen *"van goeden huize"*, terwijl het schoolonderwijs voor *"het gewone volk"* bedoeld was. Het is goed te weten dat deze verordening nog steeds van kracht is op de Nederlandse Antillen.
De industriële ontwikkeling in het Europa van de 19e eeuw luidde een nieuwe periode in. Van belang was dat in de fabrieken en industrieën mensen werkzaam waren, die de nodige kennis en deskundigheid bezaten om zich aan de nieuwe produktiemethodes aan te passen. Het kenniselement is van belang en doet zijn intrede in de scholen.
Het belangrijkste kenmerk in het onderwijs is de *intellectualiteit.* In vergelijking met de statische standenmaatschappij is er nu sprake van een andere élite, n.l. de *kennisélite.* De plaats die iemand inneemt op de maatschappelijke ladder is afhankelijk van zijn deskundigheid ten dienste van de heersende klasse. *De school is het instrument* om deze deskundigheid te bereiken. Dit leidt tot een *hierarchisch* onderwijssysteem waarvan selectiviteit de grondslag vormt. Qua *vorm* en *inhoud* zien wij twee belangrijke kenmerken optreden:
1. De inhoud is een optelsom van "vakken", die afzonderlijk bestudeerd dienen te worden. De kennisverwerving vertoont geen enkele band met de in de sociale realiteit herkenbare problemen.
2. Introductie van het leerstof-jaar-klassensysteem, waarbij de cursusduur opgedeeld wordt in leerjaren, de leerstof in jaarpakketten en de leerlingen in jaarklassen. Men voelde de behoefte aan rationele ordening van het leerproces.
Opgemerkt werd dat het Antilliaans onderwijs duidelijke sporen van deze overname vertoont:
A. Daar vroeger het lager onderwijs als eindonderwijs werd gezien, hebben we nu te kampen met een *overladen programma* in onze lagere scholen. De leerstof wordt als allesoverheersend gezien en vertoont geen enkele integratie met de werkelijkheid. Het kind dient zich aan te passen aan deze vreemde leerstof. Zodoende wordt er een depositaire situatie geschapen: leerkracht - leerling.
B. De industriele ontwikkeling bracht met zich mee de behoefte om verder te studeren, daar de kennis en deskundigheid als toonaangevend werden gezien. Dit leidde tot een veelheid aan proefwerken, examens, diploma's en instituten, bereikbaar voor de "besten", uitgezocht volgens het principe van selectiviteit.
De behoefte om zich verder te bekwamen en de structuur van ons huidig lager onderwijs als eindonderwijs, zijn duidelijk tegenstrijdig en kan wel als één van de voornaamste oorzaken in het falen van ons onderwijssysteem gezien worden.
Alhoewel theoretisch hier en daar wel de term "Basisonderwijs" gebruikt wordt, is er in de praktijk geen sprake van een basisonderwijs. De betekenis van de term "basisonderwijs" houdt in dat dit onderwijs een *grondslag* dient te bieden voor de ontplooiing van de mogelijkheden aanwezig in elke leerling.
Concluderend kunnen wij stellen dat ons huidig onderwijssysteem hieraan niet voldoet en dat naar wegen gezocht moet worden om dit te bewerkstelligen.

Kenmerken van het Antilliaanse onderwijs

Zoals uit de inleiding blijkt heeft het Antilliaanse onderwijs het Nederlandse onderwijs slaafs nagevolgd. Dit heeft zich al vanaf 1819 afgespeeld, het jaar dat er sprake was van gesystematiseerd onderwijs op de Nederlandse Antillen. Vanaf dat moment werd hier iedere onderwijsverandering in de wet in het koloniale moederland systematisch op de Antillen overgenomen. Zo is de huidige onderwijswetgeving op de Nederlandse Antillen — de onderwijsverordening van 1935 — een copie van de Nederlandse lagere schoolwet van 1920. Bijna ongelooflijk.
Met de overname van het Nederlandse onderwijssysteem werden ook de typische problemen overgenomen. Daarbij komt nog het feit dat dit voor het Antilliaanse onderwijs een extra probleem heeft geschapen, n.l. dat een onderwijssysteem werd geintroduceerd dat geen enkele binding had met de Antilliaanse maatschappij en cultuur. Erger nog, er werden vreemde waarden en normen op een dwingende manier a.h.w. ingestampt. Dat dit klakkeloos overnemen van een Europees onderwijssysteem ernstige gevolgen heeft gehad voor de Antilliaanse maatschappij kan uit de volgende konsekwenties worden afgeleid.



...es over Onderwijshervorming in Latijns—Amerika, ...galpa, Honduras.

...JSVORMING ...DE ...LANDSE ...ILLEN

Ramón Todd-Dandaré,
2e sekretaris

...werd in Tegucigalpa, Honduras, een kongres ...tijns Amerika. Het kongres werd georganiseerd ...kbond van Honduras, in samenwerking met de ...erwijzend personeel. Er waren vertegenwoor- ...erikaanse kontinent aanwezig, onder wie de ...staand treft u de paper aan die door de V.L.A. ...gepresenteerd werd.

I. Introductie vreemde waarden en normen

Het Antilliaans onderwijs hanteert waarden en normen, die aan haar eigen cultuur vreemd zijn. Zo moet de school de kinderen opvoeden tot "christelijke en maatschappelijke deugden", zoals die golden in de Nederlandse maatschappij. Voor de goede orde dient vermeld te worden dat de opvoeding tot "christelijke en maatschappelijke deugden" doelstellingen waren, vervat in de Nederlandse schoolwet van 1920. Nergens staat echter wat deze "christelijke en maatschappelijke deugden" eigenlijk inhouden, hetgeen de problematiek op de Antillen alleen maar gecompliceerder heeft gemaakt.
Het is evident, dat het Antilliaanse volkskind, met zijn eigen Antilliaanse cultuur, deze waarden en normen niet in het minst kan begrijpen, laat staan ze zich eigen maken. Voor de geprivilegieerden in de Antilliaanse maatschappij, die zich volledig oriënteerden op de Europese, met name de Nederlandse, maatschappij, leverde dit geen onoverkomelijk probleem op. Immers, hun gehele levensovertuiging en -houding was geënt op die Nederlandse maatschappij. Hun kinderen stroomden zonder grote moeilijkheden door het Antilliaanse onderwijs.

II. Het hanteren van een vreemde taal als moedertaal

Inherent aan de introductie van vreemde waarden en normen is het aspect van de voertaal. In het Antilliaanse onderwijs wordt het Nederlands als voertaal gehanteerd. Op vroege leeftijd wordt het Antilliaanse kind met dit feit geconfronteerd (op 4-jarige leeftijd). Abrupt wordt er gebroken met een natuurlijke situatie, n.l. het feit dat het Antilliaanse kind van huis uit het Papiamento spreekt. Ondanks alle pedagogische en psychologische redeneringen om het kind op school op te vangen in zijn eigen moedertaal, wordt dit tot de dag van heden niet gedaan in ons onderwijs.
Dit heeft geleid tot ernstige stoornissen bij het Antilliaanse kind, te weten:
a. De eigen creativiteit werd a.h.w. de grond ingeboord.
b. Een gebrek aan zelfwerkzaamheid wordt vertoond.
c. Van initiatiefname is geen sprake.
d. Spontaneïteit komt niet aan de orde.
Introductie van een vreemde taal in ons onderwijs bracht ook een ander probleem met zich mee. Het Nederlands, zoals het gehanteerd werd, was de taal van de *middle-class* in het Europese moederland. Het Antilliaans volkskind had dus te maken met twee problemen:
1. Een taal, die niet zijn eigen taal is.
2. Een taal vreemd voor hem volgens de normen van zijn eigen milieu.
Het Nederlands als taal in het Antilliaanse onderwijs vormde nu weer geen probleem voor de élite in onze maatschappij. In hun milieus werd vaak het Nederlands ook thuis als voertaal gebruikt.

III. Een onaangepast leerprogramma

Zoals in de inleiding werd opgemerkt, hanteert men in het Antilliaans onderwijssysteem het *leerstofjaarklassensysteem.* Dit systeem, dat een brokje leerstof in een bepaalde klas aan leerlingen van dezelfde leeftijd beoogt te presenteren, gaat uit van de onnatuurlijkr situatie dat iedere leerling een gelijke hoeveelheid leerstof op hetzelfde moment dient te verwerken. De onderwijzer biedt de leerstof aan het kind aan en de leerling dient het te verwerken. De leerlingen zijn gedoemd tot *passiviteit.* De oorzaak van deze passiviteit is de leerstof die niet aansluit bij de ervaring en leefwereld van het Antilliaanse kind. De leerkracht schotelt hem deze leerstof voor; hij deponiteert kennis bij het Antilliaanse kind. Er ontstaat hierdoor een relatie, waarbij van de leerling niets anders verwacht wordt dan dat hij luistert en deze kennis haast mechanisch verwerkt.

De meeste tekstboeken in de Antilliaanse scholen zijn Nederlandse boeken en geven wel de Nederlandse situatie weer, maar hebben niets te maken met de Antilliaanse realiteit. Vooral in het Basisonderwijs zijn de tekstboeken zeer verouderd en hebben geen enkele binding met de huidige ontwikkeling in de wereld.

Het totale leerprogramma in de Antilliaanse scholen wordt onderverdeeld in de verschillende vakken. De vakken zijn streng van elkaar gescheiden en worden als zodanig ook gedoceerd. Van een integratie der vakken (kennis-gehelen) is geen sprake, hetgeen de situatie des te onnatuurlijker maakt.
Het leerstofjaarklassensysteem met een frontale doceermethode is er de oorzaak van dat het zittenblijverspercentage op de Antillen vrij hoog is: een gemiddelde van 18%. Het zittenblijversprobleem is des te nijpender als men zich realiseert dat 25% van de eerste-klassers in de basisschool in het eerste jaar blijft zitten.

In het Antilliaanse basisonderwijs wordt een teveel aan leerstof aan de leerlingen geboden. Dit hangt samen met de oudere structuur der lagere school (school voor de massa), dat eind 19e en begin 20e eeuw eindonderwijs was. Het ging er toentertijd om de leerlingen een veelheid van leerstof aan te bieden, daar men na de lagere school aan de arbeid moest. De leerstof heeft zich niet aangepast aan deze structuurwijziging die later plaats vond, n.l. van lagere school naar basisonderwijs. Basisonderwijs om van daar door te stromen naar het voortgezet onderwijs. Alhoewel wij wel de term "basisonderwijs" gebruiken, is de school qua leerstof nog steeds de lagere school van de vorige eeuw.



Het Antilliaans onderwijssysteem dient uit te gaan van onze eigen situatie, gericht op het Antilliaanse kind en de Antilliaanse maatschappij.

IV. Geringe doorstromings-mogelijkheden

Het overnemen van een Nederlands onderwijssysteem in het verleden en daarmee ook de hervormingen die in het Nederlandse onderwijs werden ondernomen heeft tot resultaat gehad dat weinigen de top van ons onderwijssysteem bereiken. Met andere woorden, de doorstromingsmogelijkheden voor de meeste leerlingen zijn erbarmelijk.
Recente studies hebben aangetoond dat van de 1000 leerlingen die in een bepaald jaar aan ons onderwijs beginnen, er maar 70 een universitair of H.B.O.-diploma halen. Dat is 7% van het aantal leerlingen, 93% haalt dit niveau niet.
Volgens deze zelfde studies wordt de basisschool door 41% van de leerlingen niet normaal doorlópen. Van de leerlingen die de basisschool afmaken gaat 44% naar het Lager Beroeps Onderwijs, 33% naar het Mavo, 14% naar het Havo/VWO. Van de leerlingen die op de Mavo komen haalt 49% het Mavo-diploma, van deze 49% gaat 3% naar het Havo/VWO; van de leerlingen die de Havo/VWO bezoeken wordt 20% afgevoerd naar het Lagere Beroeps Onderwijs en naar de Mavo; 52% van de leerlingen haalt het Havo/VWO-diploma, van deze 52% gaat 10% naar het Hogere Beroeps Onderwijs en 22% naar het Wetenschappelijk Onderwijs.

In het Lagere Beroeps Onderwijs behaalt 52% het L.B.O.-diploma, 40% haalt het diploma niet en moet gerekend worden tot de ongeschoolde arbeidskrachten. Slechts 4% stroomt door naar het Middelbaar Beroeps Onderwijs. In het Middelbaar Beroeps Onderwijs haalt 50% het einddiploma. Voor 31% is dit een afronding van hun onderwijsloopbaan. Concluderend kunnen wij stellen dat van de 1000 leerlingen die in een bepaald jaar in de eerste klas basisschool komt:
1. er 11% de basisschool niet afmaakt,
2. maar 27% het Lager Beroeps Onderwijs afmaakt,
3. er 7,5% het Havo/VWO doorloopt,
4. er 4,3% het M.B.O. doorloopt.
Het percentage leerlingen dat alleen lager onderwijs heeft voltooid is 48%.

Pogingen tot nu toe ondernomen om te komen tot onderwijshervorming op de Ned. Antillen

Het is de vraag of wij werkelijk van Onderwijshervorming in het verleden op de Antillen kunnen spreken. Onderwijshervorming dient in te houden: een totale verandering van het onderwijs in de zin van vernieuwing, en nog meer, *algehele verbetering van het onderwijs.* Met deze kriteria voor ogen kunnen wij gewoon stellen, dat er van onderwijshervorming op de Antillen geen sprake is geweest.

Serieuze pogingen zijn er nooit gedaan. Met wat wij kunnen kwalificeren als lapmiddelen heeft men getracht hier en daar het onderwijs te verbeteren, wat een grote mislukking is geworden, gezien de resultaten. Degenen die verantwoordelijk waren voor het onderwijsbeleid en deze ook uitstippelden, hanteerden de (verkeerde) stelling, dat een juist gebruik van de voertaal, m.n. het Nederlands, zou leiden tot verbetering van het onderwijs. Men zag de slechte hantering van het Nederlands als de oorzaak van alle ellende. Er werden twee projecten hiertoe geëntameerd:
a. de oprichting van de commissie Prins,
b. het T.E.D.-programma.
Ad a.: Deze commissie kwam tot de conclusie, dat de leerlingen van de basisschool gedurende de eerste twee jaren in hun eigen taal moesten worden opgevangen, waarna overgeschakeld moest worden op het Nederlands. De eigen taal diende na deze eerste twee jaren als vak gegeven te worden. Het is belangrijk er op te wijzen dat deze commissie een beter gebruik van het Nederlands beoogde middels de opvang in de moedertaal, het Papiamento. Duidelijk is, dat er hier geen sprake is van Onderwijshervorming, daar men de basisstructuren van het onderwijs niet wilde aantasten. Het doel was een a.h.w. polijsten van het Nederlands.
Ad b.: Het TED-programma ging uit van de stelling dat een goed gebruik van de taal zou leiden tot een juist denken van de Antilliaanse leerling en daardoor tot betere resultaten in het onderwijs.
T-E-D staat voor Taal - Ervaring - Denken. De relatie Taal - Ervaring - Denken wordt hier op de voorgrond gebracht. Het TED-programma is op een grote mislukking uitgelopen. Niet alleen door het feit dat de leerkrachten niet bij de planning betrokken waren, maar nog meer doordat men uitging van een verkeerde veronderstelling. Men vergat één voornaam punt, n.l. dat het voor de Antilliaanse leerling onmogelijk was en is te denken in een taal die de zijne niet is: *het Nederlands.*
Wij zien dus dat deze pogingen om te komen tot z.g. onderwijshervormingen volledig op een mislukking zijn uitgelopen. Het ging de verantwoordelijken van het onderwijsbeleid op de Nederlandse Antillen niet om een basis te leggen voor een eigen Antilliaans onderwijsbestel, maar om wegen te zoeken om de aansluiting met het Nederlands onderwijssysteem effectiever te maken. De structuren werden in het geheel niet aangetast.

Richtlijnen voor een mogelijke onderwijshervorming op de Nederlandse Antillen

Om werkelijk te kunnen spreken van een Onderwijshervorming op de Nederlandse Antillen dient men uit te gaan van enkele fundamentele uitgangspunten en/of doelstellingen.

A. Uitgangspunten

Het Antilliaans onderwijssysteem dient uit te gaan van onze eigen situatie, gericht op het Antilliaanse kind en de Antilliaanse maatschappij. Belangrijk is hierbij de vraag

welke maatschappij wij voorstaan. Een richten op het Antilliaans kind betekent per definitie dat er gelijke kansen voor dit kind geschapen dienen te worden. *Gelijke kansen in een maatschappij van ongelijkheid is nu eenmaal een fictie.* Met andere woorden, men dient op zijn minst te streven naar *opheffing van de sociaal-economische ongelijkheid* in onze maatschappij. Uitgaande van de eigen Antilliaanse situatie brengt met zich mee:

1. *Volledige Antillianisering van het Onderwijs,* zowel inhoudelijk als qua bezetting.
2. *Introductie van de eigen taal, te beginnen in het gehele basisonderwijs.* Gezien de ligging van onze eilanden is het zonder meer noodzakelijk al op 9-10-jarige leeftijd zowel Spaans als Engels naast de eigen taal in te voeren in het onderwijs (psychologisch gezien het juiste moment).
3. *De planning, uitvoering en evaluatie van het onderwijs dient in handen te zijn van Antilliaanse deskundigen.* Participatie van de onderwijsvakbonden, ouders, studenten in de planning, uitvoering en evaluatie is van essentieel belang. Hulp, samenwerking en evaluatie van buitenlandse deskundigen moet men in dit kader bezien. Vóór alles moet het eigene behouden worden.

B. Algemene organisatie van het onderwijs

Het leerstofjaarklassensysteem heeft tot catastrofale gevolgen geleid. Iedere leerling heeft een eigen tempo en werkt volgens zijn eigen vermogen. Dit impliceert een flexibele organisatievorm met een flexibele doorstroming. De organisatie dient er als volgt uit te zien:

a. Een basisonderwijs, waarbij integratie van het kleuteronderwijs en basisonderwijs een feit moet zijn. Uitgegaan kan worden van een leeftijdsgroep van 5-13 jaar. De praktijk heeft uitgewezen dat een abrupte onderbreking van de psychologische ontwikkeling van het kind op 6-jarige en 12-jarige leeftijd tot de grootste moeilijkheden leidt.

b. Een 3 jaar durende algemene vorm van voortgezet onderwijs. In plaats van het creëren van schoolinstituten (Mavo, Etao, Havo, VWO) dient er 1 (één) schooltype te komen met gedifferentieerde programma's. Hierna

c. Een beroepsonderwijs:
technisch,
administratief,
sociaal/educatief,
toeristensektor,
afgestemd op de noden van de maatschappij, gericht op de economische ontwikkeling en mogelijkheden van de Antilliaanse maatschappij.

d. Theoretisch onderwijs als voorbereiding op universitair onderwijs.

C. Opleidingen

De opleiding van leerkrachten dient binnen één algemeen instituut te geschieden, om te kunnen functioneren binnen een geintegreerd onderwijssysteem. De strenge scheiding tussen de categorieën leerkrachten dient te vervallen. Dit instituut dient ook belast te zijn met de bijscholing en begeleiding van leerkrachten die al werkzaam zijn. De taken van de docenten aan een dergelijke opleidingsinstituut onderscheidt men in drie delen:

a. doceren,
b. begeleiden,
c. research,
in nauwe samenwerking met de praktijk.

D. Inhoudelijk

In onze inleiding komt duidelijk naar voren dat in het huidige Antilliaanse onderwijssysteem *het intellectuele aspect* benadrukt wordt. Bij het onderwijs aan alle leeftijdsgroepen dient men rekening te houden met het kind als totaliteit. Met andere woorden, zowel het cognitief, affectief als het psychomotorisch element moet aan bod komen.
Uitgaande van de wetenschap d... de school in deze dinamische wereld het kind niet alles mee kan geven om te kunnen functioneren in de maatschappij, dient de school het kind basiskennis en -vaardigheden bij te brengen. Een attitude aankweken om zélf wat nodig is bij te leren. Bij het aankweken van een dergelijke attitude komen de volgende aspecten aan bod:



Een richten op het Antilliaanse kind betekent dat er gelijke kansen voor dit kind geschapen dienen te worden.

— aanvaarding van verantwoordelijkheid,
— flexibiliteit,
— beslissingen kunnen nemen,
— bereidheid om zonder dwang verder te studeren,
— bereidheid om te participeren,
— initiatiefname.

Dit vraagt van de leerkrachten kennis van het kind, grondige kennis van de maatschappij, inzicht in de kennisgebieden zodat men in staat is tot verantwoorde keuze van de leerstof te komen.
Een juist evenwicht dient geschapen te worden tussen de psychologie, pedagogie, didaktiek, sociologie en vakkenkennis.
Een konsekwentie van een dynamische maatschappij is dat de leerkrachten een verplichte her- en bijscholing dienen te krijgen.

Conclusie

Het is evident, dat in de gehele opzet om te komen tot een daadwerkelijke onderwijshervorming er primair ruimte geschapen dient te worden voor het experiment. De evaluaties van deze experimenten zullen de verdere koers van deze hervorming moeten gaan bepalen. ●

Nadat er op Aruba al diverse mannen en vrouwen van het jaar uitgeroepen zijn, willen wij alsnog onze Man van het Jaar bekend maken. Dat is geworden: professor Jeukens. Tevens maken wij bekend dat prof. Jeukens voor het leven benoemd is tot erevoorzitter van deze rubriek Grawata.

★

1976 was het Jaar van het Toerisme. Het is een grandioos sukses geworden. Onze leiders hebben op uitstekende wijze het voorbeeld gegeven: nooit eerder is een Arubaans Bestuurscollege zoveel op reis geweest.



Naar verluidt zal het Arubaanse Bestuurscollege in 1977 weer op dezelfde voortvarende wijze het voorbeeld geven, nu op het gebied van de landbouw.

★

Alternatieve naam voor het nieuwe hospitaal; Hospitaal "JE GELD OF JE LEVEN".

★

Referendum-nieuws: De vraagstelling bij het referendum zal neerkomen op een keuze uit twee mogelijkheden: wel of niet bij de Antillen blijven. Onze juridisch adviseur Mr. H. Croes tekent hierbij aan: "mocht uit de uitslag blijken dat Aruba boven de brug overwegend pro-Antilliaans is en Aruba beneden de brug niet, dan zullen wij de wil van het volk respekteren en een grens oprichten bij het lagoen. Dat is overigens niets bizonders, er zijn in de wereld wel meer van dergelijke situaties, denken we alleen maar eventjes aan Haiti en de Dominicaanse Republiek. Deze zaak zal door ons heel netjes opgelost worden: zij de olie, wij het toerisme en ieder zal in vrijheid kunnen leven".

★

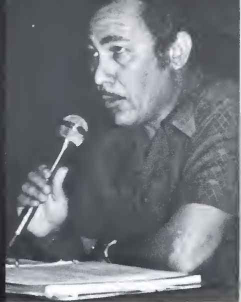
Rekensommetje:
Iemand geeft f. 100.000,— belastinggeld uit aan toeristische propaganda in Colombia. Gevraagd: hoeveel Colombiaanse toeristen moeten er naar Aruba komen, willen we die f. 100.000,— er weer uit krijgen?

★

Lumpsum: dumpsum.

A.V.P ta kontra ortografía-Mansur p'esei nan ta vota pro...

RUDY FRANK



E regla general di e ortografía di e komishon Mansur-Maduro ta bisa: "Ta admisible mantene e palabranan adopta intacto den nan escritura original". E regla aki ta habri posibilidat pa razona den e sigiente manera: Si algo ta atmisible anto ta nifika anto ku ningun persona ta mara na e regla aki pa skirbi un palabra den su forma original, pero por desvia di e regla aki i hasi uzo di e otro reglanan stipula den e konsepto di ortografía di e komishon-Mansur.

Durante e reunion di e parlamento di Aruba pa trata e konsepto aki, mi a kritika e regla aki, bisando ku hasiendo bon uzo di tal regla general ta bira posibel skirbi un gran kantidat di palabra na diferente manera, p.e.

letra i letter ora ta adopta nan i leter ora ta hasi uzo di e regla stipula pa e komishon, kual ta bisa ku ta solamente *cin* ta wordu usa dobel.

Asina nos por sigi i duna hopi mas ehempel (of sea ejemplo — adoptá). Kon lo mester skirbi rijbewijs si no adopte, pero hasi uzo di e otro reglanan ku e komishon ta duna? Lo ta un eror (of sea errorr — adopta) si nos pone reibeweis en bes di rijbewijs?

Komo ehempel, si por desvia di e regla general, e komishon mes ta skirbi gol na lugar di goal i obheto en bes di objeto.

E komishon, den boka di Sr. Mansur, ta prefera di skirbi awa lao i no awa lauw adopta intakto. Nan a deklara tambe ku kada ken ta liber (libre — adopta) pa skirbi sea riqueza of rikeza.

Ora di mi banda mi a mustra e komishon riba e ambigidat di e regla general aki, nan a sakudi kabes i atmiti ku e ta un eroneo, ku e promesa despues ku e lo wordu kambia, pero te ku awe parlamento no a mira e kambionan ku nan a hasi.

jack	adopta	djek	segun e otro reglanan
double, doble	,,	dobel	,, ,, ,, ,,
horloge	,,	oloshi	,, ,, ,, ,,
school	,,	scol	,, ,, ,, ,,
metselaar	,,	metsla	,, ,, ,, ,,
catcher	,,	kecher	,, ,, ,, ,,
schrift	,,	sgrift	,, ,, ,, ,,
stove	,,	stof	,, ,, ,, ,,
potlood	,,	potlot	,, ,, ,, ,,

No ta solamente e ambigidat di e regla general a keda (queda — adopta) demostra; e otro reglanan tambe a wordu kritika di mi banda i atrobe e promesa a wordu hasi ku e revishonnan lo bini promé ku e ortografía wordu parti publikamente.

Ora bo ta adopta un palabra foi un otro idioma, esaki por krea hopi problema. Laga nos tuma por ehempel e palabranan emoshon, tradishon, eks. Nos por puntra nos mes, si lo no ta posibel pa adopta nan foi e idioma Ingles, ku tambe a yuda pa forma Papiamento, i skirbi emotion, tradition, multiplication?

Den e lista di konsonantenan riba pagina 3, regla 6, nos ta ripara ku e ortografía Mansur-Maduro no konose e digrafo "ch" ora e ta un frikativo. Ta pa e motibo aki nos mester skirbi sgrift ku un "g" ora nos ta laga e regla general un banda. Tirando awor un bista riba e diptongonan, nos ta ripara un bes ku ao i au ta trese problema, komo ku no tin regla pa goberna nan uzo.

Mi a puntra e komishon kon mester skirbi e palabra hulandes "lauw" ku nos Papiamento a adopta den p.e. awa lauw. E kontesta di e komishon tabata ku kada ken por skohe entre e regla general i skirbi lauw of usa e otro reglanan di e ortografía i skirbi lao ku ao. Esaki ta otro prueba di e konfushon ku ta reina ora bo ta adopta of no adopta.



JOSSY MANSUR

E uzo di "b" i "v" ta hopi komplika. Den kapitulo 2 regla 1 ta para: Ta usa b i no v dilanti di un konsonante. Sigiendo e regla aki estriktamente nos no por skirbi mas vruminga, pero bruminga, ni tampoko vrumun, pero brumun.

Si bo no adopta e palabra vrij di e verbo hulandes vrijen, pero adapta e regla aki, bo mester skirbi 'brei'. E mucha homber ta gusta brei ku su mucha muhe.

Den e regla aki e komishon a lubida di distingi entre un frikativo i un oklusivo i ademas si e konsonante ta sordo of sonoro.

Riba pagina 6, regla 2 nan ta bisa: Despues di e konsonante "m" semper ta bin "b" i no "v". Esaki ta duna stemvork, un palabra adopta, un otro manera pa skirbi'e: stembork. E komishom a primintimi ku e regla aki tambe lo wordu drecha, pasobra nan a lubida di agrega ki klase di konsonante ta sigi, sea e ta labio-dental of bilabial sonoro.

Riba pagina 8 e konsepto ta duna ehèmpèl kon bankrut ta wordu skirbi. Aki no a wordu adopta foi hulandes i skirbi bankroet, pero a hasi uzo di nan vokal 'u' meskos ku ami no ta adopta jack, pero ta skibi djek, reibeweis, scol en bes di school.

E komishon durante tratamento di nan konsepto a atmiti caballerosamente (of sea kabayerosamente) ku tin fallo (fayo) den nan reglanan i a duna e promesa nan lo kambia loke (loque) ta malo.

E pregunta cardinal (kardinaal) ta: Ta di kon toch (tòg) vota (bota) pro, sabiendo ku e konsepto ta yen di eror (error)?

Door (dor) di anunsia di lo vota pro, basta komishon tuma over sierto sugerensianan, a logra ku e komishon a duna e promesa (na nòmber di B.C.) pa drecha e konsepto, un tarea hopi difisil i kasi imposibel. Ku esaki ta e komishon mes a pone su ortografía den un "deepfreezer" (dipfrizer), pasobra ta asina e wega parlamentario ta. Door (dor) di vota kontra i anunsia asina, e komishon i B.C. lo a pone un banda tur ktitika i e konsepto lo a wordu aksepta den su forma original.

Konkluiendo nos por konstata:

1. Aruba no tin su ortografía ainda!
2. E komishon no por laga publika nan konsepto manera el a wordu presenta.
3. Mester kambia e regla general kompletamente.
4. Si hasi e regla general mas rigido, e konfushon lo bira hopi mas grandi.

V.L.A. por sinti su mes un poko mas kalmo.

RUDY FRANK

Kiko ta Ortografia?

H. HABIBE
(vervolg van pag. 7)

I ta bon pa nos splika, promé ku tur kos, ta kiko ta un ortografía, pasobra ora ku un Ministro di Enseñansa (1974) bisa: "Mester t'asina ku Corsou por sigui bisa "sukú" i Aruba "skur", e Ministro ta demostrá klaramento ku é no sa ta kiko ta ortografía.

Ortografía no ta nada otro ku un sistema di reflehá e zonidonan ku nos ta produsí for di nos boka, pa medio di algun signo (letranan di un alfabet) pa nos por skirbi e palabranan riba un papel pa, di e manera ei, hende por LESA e lenga. Ortografía, pues, no ta e lenga mes, sino un retrato di e lenga of, manera Antoine Maduro a yam'é: "e paña ku ta bisti e palabranan kuné".

E palabranan, esta e diferente kombinashon di zonidonan ku nos ta pronunsiá i ku tin sierto nifikashon, ta e ALMA di e lenga. Pero e ortografía ta djis un retrato, un kos exterior. E no ta nada sustansial. Si nos kibra e papel ku un seri di letra of e signonan di un alfabet riba dje, nos NO ta kibra e lenga. E lenga ta sigui existí, pasobra loke nos a skirbi ariba e pida papel, no ta nada sustansial di e lenga. Si nos kambia e signo "c" pa "k", anto nos no a kambia nada sustansial di e lenga, pasobra sea nos skirbi "cas" of "kas", e palabra ku ta konsistí di e fonemanan "k-a-s" no a kambia. Loke nos a hasi ta simplemente duna e palabra un "paña" nobo, lokual pa diferente motibo ta deseabel.

Etimologia

Etimología ta estudio di origen di palabra. Lo mi trata di ilustrá, a base di e lenga spaño, ku un kambio di e ortografía di un lenga no ta nifiká un kibramento di e lenga.

Den "Breve diccionario etimológico de la lengua castellana" di Joan Corominas nos por mira, ku e origen di e palabra "hijo" ta e palabra latíno "filius".

E palabra aki no a ser adoptá intakto (sin deformashon) na spañó. Den tempo di e Romanonan e palabra "filius" a pasa den boka di e "spañónan" i el a troka den "fiğo" (pronunsiá "fizho"). Asina tambe "filia" a bira "fija" (pronunsiá "fizha") i "mulier" a bira "mugier" ("pr. muzher").

Den e obra poétiko spañó "Poema del Cid" (Colección Austral, Madrid, 1965) e palabranan aki ta pará según e texto antiguo (plm. 1140) prepará pa Don Ramón Menéndez Pidal.

Nan tabatá skirbi e palabranan aki di e siguiente manera: "... case estas mis fijas, /e vos mugier ondrada . . ." (pag. 34). Despues spañó a sigui evolushoná (un lenga no ta un fenómeno estátiko!) i e palabranan aki a para bira "hija" resp. "mujer".

E ortografía di spañó a kambia, debí na sierto deformashonnan fonológiko (fonología - estudio di zonido ku ta kousa diferensia di nifikado entre palabra di un lenga).

Manera nos ta mira, e pueblo "spañó" di e tempo di Imperio Romano no a presta e palabranan intakto, pasobra tabatin sierto leinan fonétiko i fonológiko ku a hasi ku e latín klásiko a kambia den latín vulgar, después a bira spañó "antiguo" i a evolushoná despues den spañó "moderno". Di e manera ei nos ta haya e siguiente kambionan ortográfiko:



latín	spañó	papiamento
filius	hijo	yiu (yu)
mulier	mujer	muhé
famine	hambre	hamber*
fùmu	humo	huma
filu	hilo	hilo*
jocare	jugar	hunga
ossum	hueso	weso
oculo	ojo	wowo
aqua	agua	awa
plenus	lleno	yen
plorare	llorar	yora
caseu	queso	keshi
crepare	quebrar	kibra
vacivus	vacío	bashí
impulsare	empujar	pusha

* (E "H" di papiamento no ta un kapricho ortográfico manera na spañó, ku no ta pronunsiá e "h").

E pueblo spañó, meskos ku tur otro pueblo, ta'tin semper su propio manera di pronunsiá e palabranan. I el a tene kuenta, mas tanto posíbel, ku e FONOLOGIA di su lenga. Maske kuanto palabra el a presta for di árabe, por ehempel "azúcar", "aceite", "algodón", "alcohol", etc., e no a skirbi e palabranan aki manera ta skirbi nan na árabe.

Fonología

Un di e poko estudionan tokante fonología di papiamento ta e tesis di María Aparecida de Almeida, "Fonología histórica del papiamento" (presentá komo tesis na Universidat di Ottawa i aprobá día 18 di april di 1972).

Den e tesis aki Sra. de Almeida a studia e elementonan krioyo den e aspektonan fonológiko di nos lenga.

Un di e elementonan aki ta e zonido di e "sh" (den "kushina" of "shon") ku nos ta uza den hopi kaso. Nos por a presta e palabra "ansia" for di spañó (of di portugués?), pero na papiamento nos ta bisa: "ansha", meskos ku nos ta bisa: "menshoná" "shelo", "shete", "bishita", "dushi", "bashí", "shinishi", "lombrishi", etc. etc.

Asina tambe nos ta palatalisá e "-cion" di spañó i nos ta bisa: "disposishon", "komparashon", "apelashon", "oposishon", "nashon", "separashon", "konfirmashon", "opreshon", etc., ku exepshon kisás di un of dos palabra (manera "kansion").

E propio identidat fonológiko di papiamento aki ta loke nos a registrá na barios okashon i na barios lugá na Aruba. Inklusive na Santa Cruz, Mahuma i Macuarima!

Historia

Lo ta bon pa nos tira un bista riba e parti istóriko di ortografía pa mira si e término "tradishonal" ta hustifiká, ora ku ta trata di ortografía. Na 1918 Hoyer a publiká su buki "Papiamentoe i su manera di skirbié", kaminda e manera di skirbi "Papiamentoe" (ku "oe") ta demonstrá ku Hoyer tabata skirbi segun un sistema hulandés.

E ortografía ku nan tabata uza e tempo ayá, efektivamente, tabatin un karakter hulandés. Por ehempel: "awoor", "bees", "miera", "moetsjoe", "poeëblo", etc. Den un dokumento di aña 1863 nos por lesa: "Trees persona koe a haja maas boos den raad . . ."

Den e revista "Civilizadó" por ehempel (29 di september, 1872) nos por lesa "Dia 7 di October di e anja aki School di Civilizadó lo worde abrí na Poenda, Heerenstraat, kaas

N. 41, bauw di dirección di Señoor J. N. Malo. E school aki ta destiná pa toer moecha homber koe nan heende grandi no tien podeer pa paga school pa nan; lo no worde hasí distincion di colo ni di relihion. Moechanan lo sienja hoelandes y ramonan di instrucción primaria; eesnan koe lo por sienja más di un leenga, lo sinja spañó tambe. Lo worde strictamente observá pa e moecha bai katisasji, cada oen segoen nan relihion" (for di "Del Curazao que se va" di J. de Pool).

Sin embargo, no ta un sistema "hulandés" só tabata existí. Si e dokumento di 1863, ku nos a menshoná kaba, tabatá skirbí segun un alfabet hulandés, e tradukshon na papiamento di e texto, ku Gobernador J. D. Crol a pronunsiá riba 1 di juli di 1863 na okashon di e abolishon di esklavitut na Corsou, tabata reflehá un tendensia spañó. (Dr. C. Ch. Goslinga: "Emancipatie en Emancipator, Assen, 1956, pag, 162-163). E dos tendensianan aki a hasi ku Dr. Rodolfo Lenz, na aña 1928, a bisa lo siguiente: ". . . para un estranjero era difícil formarse una idea exacta del Papiamento a causa de la curioso mezcla de ortografía holandes y española con que se escribía . . ." (El Papiamento, la lengua criolla de Curazao).

Ya na kuminsamento di siglo kaba Hesseling a papia di un "anarkía" den asunto di ortografía.

Den e kaos ortográfiko akí nunka no a bini un uniformidat, lokual ta proba ku e terminología "tradishonal" ta falso i no tin balor istóriko.

Esaki no ta kita ku tabatin hopi esfuerso, for di añanan '40, pa yega na un ortografía uniforme pa Papiamento.

Na aña 1953 a sali e "Ensayo" di Antoine Maduro, lokual tabatá un intento pa trese uniformidat den e laberinto ortográfiko. Antoine Maduro no tabatin e pretenshon di a presentá algo "perfekto", manera é mes a skirbi e tempo ayá: "Esun qu warda te ora é por haci un cos perfectamente, lo no haci nada nunca".

E ortografía aki tabatá basá riba etimología. Pero después di tempo e lingwista antiyano aki a bin realisá ku tin un ortografía mas perfekto, esta esún ku ta respetá e zonidonan outéntiko di Papiamento mas fielmente. E ortografía FONOLOGIKO!

Sugerensia

Ya na 1905 Hesseling, papiando tokante ortografía, a yega di bisa: "Een taal met weinig of geen literatuur heeft het voorrecht fonetiese spelling* te kunnen verdragen, en het is jammer indien daarvan geen gebruik wordt gemaakt".

I despues (na 1928) tambe Rodolfo Lenz a rekomendá: "Sería deseable que (Hoyer) empleara una escritura completamente fonética,* e insistiera también en las diferentes formas dialectales que tiene el idioma."

I Hoyer, na 1950, mes a skirbi: "Escritura fonética tin e gran ventaja di por vence tur e dificultadnan, como tur letra cu mester emplea pa e manera di skirbi, cu excepcion di "e" i "o", tin un solo sonido i no tin di usa: "aa", "ee", "ij", "oo", "uu", "c", "ll", "oe", "ñ", "q", "rr", "x", ni "y", sino pa skirbi nomber propio i geográfico".

Loke Hoyer ke men, ta, ku no tin mester di skirbi: "Trees persona koe a haja maas boos den raad", sino: "Tres persona ku a haya mas bos den rat".

I asina tambe nos por sigui skirbi: "stof" en bes di "stoof". Ora ku nos lesa e palabranan "porta" i "por", nos no ta pronunsiá e "o" di e palabra hulandés "stof" (ku un "o" habrí).

Asina ta, e mes "o" ku nos ta pronunsiá den "por" i "porta", nos ta pronunsiá tambe den "stof", "skol" i "bos".

Ora ku nos mester pronunsiá un "o" habrí (manera den e palabra hulandés "stof") anto nos por indiká esaki ku un asento (ò). Di e manera ei nos ta haya banda di "stof" (pa kushiná) e palabra "stòf" (di paña of di santo). I tambe "stòfia" ku asento, pasobra e "o" ta habrí, manera den e palabra hulandés "stof".

E "e" tambe por haya asento, pa indiká ku e ta habrí, manera den e palabra hulandés "gek". Si nos lesa e palabra "bek", nos lo tin ku pronunsiá e "e" meskos ku e "e" den "pecho". Pero además di "bek" (hul. "bukken") nos konosé tambe e palabra "bèk" (ku asento, ku ta bini di inglés "back". Nos por uza e asento, pues, pa indiká ki ora un vokal ta habrí i ki ora e ta será.

Komo ku na papiamento nos a adoptá algun vokal di hulandés, ku konosé otro vokalnan ku por ehempel spañó, nos tin mas vokal na papiamento ku tin den spañó.

Nos konosé palabranan manera: "bùs", "likùr", "bùrt", "brùg", etc. skirbí ku asento atrobe, pasobra nos no ta pronunsiá e "u" aki manera den e palabra "tur" of "skur". Tambe nos tin na papiamento e vokal ku na hulandés nan ta reflehá ku "uu" manera den "zuur" i "huur". Nos por indiká e vokal aki na papiamento di e siguiente manera: "zür", "hür", "minüt", "stür", etc.

Manera nos a splika na kuminsamento kaba, e kambionan aki no ta nifiká ningun kibramento di nos lenga. Al kontrario, nos lenga ta haya asina su PROPIO ortografía.

Si nos bai skirbi, for di awe en adelante, "kas", "kashi", "keshi", "kibra", "kunuku", "kere", "kiko", "kambio", etc. ku un "k", esei no ke men ku nos a kambia nos lenga. Ta den e ortografía só a trese un kambio. I esei pa motibonan mashá práktiko. Si nos konservá e "c" komo signo pa e zonido di "k", esei lo kompliká e asunto, pasobra no ta tur biaha e "c" por reflehá e zonido di "k". Si nos ke skirbi "troca" (ku "c"), anto nos lo tin ku skirbi tambe "troc'é" (ku "c"). Pero esei ke men ku nos lo lesa "trosé", pasobra e "c" no ta reflehá e zonido di "k" dilanti di un "e". Si mi kier troka un buki pa un otro, i mi ta skirbi "troca" ku "c", nan lo komprondé mi malo si mi skirbi "troc'é", pasobra nos tin e verbo "trose" tambe na papiamento. I una bes ku nos ta uza e "k" den palabranan manera "kier", "kere", "kima", "kibra", etc. nos por wel di sigui konsekuentemente i skirbi tambe: "troka", "buska", "kabés", "kurason", "kantor", "kuanto", "kokolishi", etc. etc.

Konklushon

Si nos Gobierno no tabata asina indiferente ku e "Raport di e Komishon FO'I HOPI UN SO" na aña 1961, anto nos lo tabata hopi mas leu awe ku e problematika ortográfiko di nos lenga.

Pero si antes tabatin falta di responsabilidat pa ku nos Enseñansa, esei no ta nifiká ku awe e ta hustifiká.

Nos ta supós di a siña algo awe for di e faltanan den pasado.

**Esaki ta idéntiko na e ortografía fonológiko.*

PSYCHOLOOG P.D.B.-ARUBA:

P.D.B. Drie letters, waarachter zich een wat mistige organisatie verschuilt: het Pedagogisch Didaktisch Bureau. Het bestaat al enige jaren en hoewel velen van ons er wel eens van gehoord zullen hebben, zullen maar weinigen weten wat dit bureau nu eigenlijk doet. Om enigszins een indruk te krijgen zijn wij er eens naar toe gestapt en hebben we een van de medewerkers, de heer Roy E. Tjon-A-Tsien — ontwikkelingspsycholoog — gevraagd wat zijn werk inhoudt.



Als je zo'n kind niet naar het B.B.O. stuurt, dan ben je een slechte psycholoog.

Skol i Kom.: Wat is het doel van je werk?
Roy: Het doel is primair mee te werken aan de ideale vormgeving van ons onderwijs. Het is de bedoeling dat wij van het P.D.B. samen met andere instanties op gebied van onderwijs trachten te komen tot een onderwijssysteem waarmee onze maatschappij en vooral het Antilliaanse kind het meest gebaat is. Op dit moment echter, als je mijn dagelijkse bezigheden bekijkt, houdt mijn werk vooral in hulp, advies en begeleiding proberen te geven wanneer daarom gevraagd wordt. (De vraag is erg hoog). Verder wordt bijzonder veel van mijn tijd in beslag genomen door het testen van individuele leerlingen.
Skol i Kom.: Wanneer wordt de hulp van een psycholoog ingeroepen?
Roy: Dit gebeurt om verschillende redenen: wanneer een kind als lastig wordt ervaren in de klas, of wanneer de leerkracht het idee heeft dat een kind vanwege zijn "matige intelligentie" het peil en het tempo van de basisschool niet aankan, of wanneer het voor de leerkracht niet duidelijk is waarom een leerling niet meekan.
In sommige gevallen doet men ook een beroep op de psycholoog wanneer het gaat over problemen t.a.v. de aanbieding van bepaalde leerstof. Meestal schakel ik hierbij mej. Nicoline Bislip in (didaktisch medewerkster met veel ervaring in de lagere klassen van de basisschool). Ook komt het voor dat 'n kind over de hele linie wel meekan, maar één bepaalde moeilijkheid vertoont, bijvoorbeeld "rekenen". In verband hiermee zou het wel bijzonder handig zijn indien het P.D.B. over "remedial teachers" beschikte.
In 9 van de 10 gevallen wordt de psycholoog dus geroepen om een kind te testen, soms met de bedoeling in het achterhoofd dit kind naar het B.B.O. te verwijzen.
Het kind wordt als lastig ervaren en houdt de boel maar op. Als je zo'n kind nu niet naar het B.B.O. stuurt, om de doodeenvoudige reden dat het kind daar niet thuishoort, dan ben je een slechte psycholoog.
Skol i Kom.: Heb je al veel kinderen getest?
Roy: Voor de korte tijd dat ik hier pas ben een aanzienlijk aantal. Een aantal is naar het B.B.O. verwezen en een aantal is op de basisschool gebleven. Zowel bij het advies B.B.O. als bij het advies Basisschool tracht je aanwijzingen te geven wat er verder moet gebeuren. De kinderen die naar het B.B.O. verwezen worden *moeten* zoveel mogelijk individueel benaderd worden. Gezien de grootte van de groepen (plm. 16 leerlingen) is dit niet altijd even goed mogelijk.
Skol i Kom.: Wat doe je nog meer?
Roy: Ik ben verantwoordelijk voor het testen van de beursalen, studenten lerarenopleiding, leerlingen Mavo-Havo en leerlingen basisschool - voortgezet onderwijs. Verder houd ik me samen met Nicoline bezig met het begeleiden en evalueren van een didaktische werkvorm die thematisch onderwijs genoemd wordt.
Skol i Kom.: In welke klas heb je de meeste gevallen?
Roy: De meeste kinderen die ik test zitten in de eerste en tweede klas. Het is te allen tijde raadzaam kinderen zo vroeg mogelijk te screenen, er kan dan nog tijdig worden ingegrepen. Kinderen beschikken over nog meer talenten dan alleen de vaardigheden in rekenen en taal; deze talenten kunnen dan reeds in een vroeg stadium worden ontplooid.
Skol i Kom.: Als de didaktische aanpak fout is, wat doe je dan?
Roy: Wanneer naar mijn inzichten de didaktische aanpak van de leerkracht niet aansluit bij de leerling, probeer ik door verstrekken van informatie samen met de leerkracht te komen tot een meer adekwate aanpak. Soms is het nodig om ook met het hoofd hierover contact op te nemen, vooral wanneer het gaat om organisatorische en/of leerplan technische zaken.
De oplossingen voor problemen moeten steeds samen gezocht worden. Het hoofd en de onderwijzer staan elke dag in de praktijk, zij werken elke dag met het kind.
Skol i Kom.: Hoe reageert de leerkracht op zijn foutieve didaktische aanpak?
Roy: Dit verschilt van leerkracht tot leerkracht. Wanneer men zich bewust is van het feit dat er iets hapert aan zijn aanpak is er meestal geen probleem. Anders is het wanneer de leerkracht dit niet inziet en zich verschuilt achter de leerlingen (bijv. leerlingen zijn te stom). Deze leerkracht heeft het idee dat je zijn competentie in twijfel komt trekken, en neemt meteen een defensieve hou-

KOMPETENTIE-ANGST van arubaanse leerkracht bemoeilijkt konstruktieve samenwerking

ding aan. Weer andere leerkrachten denken dat je voor alle problemen oplossingen hebt. De kern van de zaak is dat er een vertrouwensbasis bestaat tussen de psycholoog en de onderwijzer, anders is samenwerking onmogelijk.
Skol i Kom.: Wat is je mening over gecoördineerde proefwerken?
Roy: Als ik gecoördineerde proefwerken (minstens twee) vergelijk met een toelatingsexamen dan ben ik van mening dat gecoördineerde proefwerken van twee kwaden het minst kwade is. Een toelatingsexamen is een éénmalige momentopname die niet hoeft weer te geven wat het kind echt waard is; vooral als je bedenkt dat het kind onder spanning werkt. Dit examen bepaalt n.l. zijn toekomst.
Met meermalige proefwerken heeft het kind een betere kans.
T.a.v. de hele selektie-procedure het volgende:



De Emmaschool (B.B.O.)

1. De selektie vindt plaats op een te jonge leeftijd.
2. Er wordt teveel nadruk gelegd op slechts één facet n.l. de kognitieve ontwikkeling van het kind.
3. Mijn mening is idealistisch en theoretisch, helemaal geen selektie. Elk kind zou zonder selektie in die richting waar hij interesse en aanleg voor heeft verder moeten kunnen.

In verband met het in punt 2 gestelde zijn we met een beperkt aantal leerkrachten begonnen met thematisch onderwijs.
Enerzijds om deze werkvorm wat bekendheid te geven bij de leerkrachten, anderzijds om zelf wat gegevens te verzamelen en ervaring op te doen.
Dit thematisch onderwijs gaat uit van het idee van totaliteitsonderwijs. Het belangrijkste doel is een gezonde, harmonische geïntegreerde ontwikkeling van het kind.
Enkele opvallende kenmerken van thematisch onderwijs zijn:
Enkele opvallende kenmerken van thematisch onderwijs zijn:
— de leerstof en de aktiviteiten binnen de klas worden gecentreerd rondom een bepaalde belangstellingskern, het geheel van stof en handelingen vormt een samenhangend geheel.
— Er wordt meer aandacht besteed aan andere aspekten van de ontwikkeling van het kind dan alleen het kognitief aspect. Ook de affectieve, emotionele ontwikkeling van het kind wordt gestimuleerd. Er wordt bijvoorbeeld veel aandacht besteed aan expressie, exploratie, spontaniteit en samenwerking, niet alleen als apart onderdeel van het totale gebeuren, maar ook door en tussen alle activiteiten heen.
Skol i Kom.: Waarom werk je mee aan de psychologische test voor selektie voor het voortgezet onderwijs?
Roy: Ten eerste bepaalt het schoolbestuur welke selektie mechanismen gehanteerd zullen worden, het Departement werkt mee aan de uitvoering.
Ten tweede geldt hier ongeveer dezelfde redenering als t.a.v. de gecoördineerde proefwerken n.l. Ik ben van mening dat de psychologische test het kind een betere kans biedt te tonen wat hij kan. Kennis van de Nederlandse taal is heel erg belangrijk bij de gecoördineerde proefwerken, dit betekent voor onze Papiamentstalige kinderen een handicap. Als je nu een testbattery samenstelt waarin de taal een zo klein mogelijke rol speelt dan krijg je een beter beeld van de intellectuele capaciteiten van het kind. Vorig jaar bestond de test uit een nonverbaal onderdeel en een half-verbaal, half non-verbaal onderdeel. De invloed van de taalhandicap is daardoor zo klein mogelijk gehouden.
Skol i Kom.: Doe je ook voorstellen aan de regering?
Roy: P.D.B. en Inspectie proberen samen voorstellen voor een beleid uit te stippelen. Deze voorstellen en aanbevelingen worden geformuleerd en aan de regering voorgelegd.

Skol i Kom.: Heb je een of ander advies voor de leerkrachten?
Roy: Meer begrip en kontakt. De leerkrachten zouden meer begrip moeten tonen voor elkaar en voor anderen en meer kontakt met elkaar moeten hebben.
Er vindt over het algemeen te weinig uitwisseling van gedachten en ideeën plaats. Vaak weet men te weinig van elkaars problemen en oplossingen.
Mijn ervaring is dat er sprake is van een soort "kompetentie-angst". Men is bang om toe te geven dat men faalt, of men is bang dat anderen dat zullen vinden.
Dit gevoel bepaalt in vele gevallen de houding van de leerkracht en bemoeilijkt een konstruktieve samenwerking. Een voorbeeld van te weinig kommunikatie. Op Aruba hebben we 4 B.B.O.-scholen. Deze scholen werken als eilandjes naast elkaar. Men zou tot een hechtere samenwerking moeten komen. Men ontdekt dan de gemeenschappelijke problemen en hoort hoe de problemen worden aangepakt op een bepaalde school. Men kan van elkaar leren.
Bijvoorbeeld produceren van materiaal, aanpassing van de leerstof, resultaten van experimentjes op de verschillende scholen, organisatie, etc.
Skol i Kom.: Wat voor advies heb je voor de ouders?
Roy: De ouders moeten meer enthousiasme en betrokkenheid tonen t.a.v. de vorderingen en bezigheden van hun kinderen op school, dit teneinde de motivatie te stimuleren en een betere aansluiting schoolgebeuren en gezinsgebeuren te bewerkstelligen. Met vorderingen wordt hier niet slechts bedoeld vorderingen op gebied van taal en rekenen, maar ook vorderingen op gebied van expressie, spontaniteit, creativiteit. etc. Als een kind zwak is in bepaalde vaardigheden en goed is in andere vaardigheden moet men het kind niet blijven wijzen op zijn zwakke punten, maar ook zijn positieve punten prijzen. ●



KUNUKERO...

(vervolg van pag. 3)

nan i rekorda nan ku ta nan tabata doño, nan tabata legítimo. Esun ku tabata kasá ku yiu muher di e kunukero no tabata sa na kiko e tene pasobra ni é tabata wordu konsidera komo miembro di e famia. "Mira kon duro mi a traha i ku kuanto amor mi a yuda hasi e kunuku aki loke ku awe e ta, i sinembargo den wowo di mi kuñanan mi no tin mesun derecho ku nan i ni mesun balor . . ."
Riba un bon dia tur e intriga i e hinkamento di palo bou kandela a alkansa su punto kulminante. E yiunan di e kunukero a duna e trahadornan un sota tremendo i a kore ku nan.
Ku awa na wowo nan a bandona e kunuku, na unda nan a traha un gran parti di nan bida. E kunuku ku nan a stima, pasobra ta nan trabou a dun'e grandesa.
E yiunan a keda tras triunfante. Porfin nan a logra nan deseo. Awor ta nan lo bai dirigi tur kos!
E rumannan mas rebelde a kuminsa pone orden riba esnan mas pasifiko, pero den nan kurason nan tabatin poko miedo pasobra ta hustamente esakinan tabata mihor kapasitá pa trabou. Nan tabata sabi ku nan lo mester dependé di e rumannan aki sino kos lo bai fatal.
Despues di poko tempo ya hende por a mira kon e kunuku tabata bai atras, pasobra e rumannan ku a grita ku boka mas grandi: "E kunuku ta di nos", tabata nèt esnan ku no tabata traha pero tabata stens riba papa su plaka na banko. E rumannan ku sí tabata spesialisá den e trabou no tabata por ku tanto trabou nan so.
Dia pa dia e kunuku tabata rindi menos. Algun di e posnan a seka, mulinan a kuminsa ta traha defekto i yerba shimaron a kuminsa domina e lugar. Kosecha aña pa aña tabata bira menos. Hamber a forsa algun di e rumannan pa bai buska trabou otro parti. E otronan ku a keda tras tabata biba den un pleito kontinuo pa kuminda. Hasta a yega asina leu ku nan mester a poteká e kunuku pa nan por a paga e debenan di mas urgente.

Bieu, sin forsa i desilusioná e kunukero ta sinta tristo riba un banki mientras den su pensamento e ta mira su kunuku di antaño, bèrdè i bunita, orguyo di henter e bisindario. Un di su nietonan ta yega serka dje, flaku, sushi i hambriento. Ku un stèm debil e ta puntra: "Padushi, ta pakí bo ta yora?"

D. LACLE H. ●